

genel yapısıyla
ALÉVİLİK

Odkan ERDENAY

*İlk gençliğimin en sadık dostu
sevgili İsmail Bakı'ye
yarıda kalan türkümüz için...*

İÇİNDEKİLER

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

GİRİŞ (ALEVİLİK ARAŞTIRMALARINDA METOD)

1.ALEVİLİK KAVRAMININ TARİHÇESİ

2.ALEVİLİK NEDİR?

- 2.1. Giriş
- 2.2. Kavramsal Olarak Alevilik
- 2.3. Tarihsel Olarak Alevilik
- 2.4. Alevilik Din midir?
- 2.5. Alevilik Mezhep midir?
- 2.6. Alevilik Tarikat mıdır?
- 2.7. Alevilik Bektaşilik midir?
- 2.8. Alevilik Kızılbaşlık mıdır?
- 2.9. Alevilik Sünnilik midir?
- 2.10. Alevilik Gulat mıdır?
- 2.11. Alevilik Kültür müdür?
- 2.12. Alevilik Yaşam Biçimi midir?
- 2.13. Alevilik Nedir?

3.ALEVİLİĞİN KAYNAKLARI

- 3.1. Giriş
- 3.2. Genel Kaynaklar
 - 3.2.1. Kur'an-ı Kerim
 - 3.2.2. Ehl-i Beyt.
- 3.3. Özel Kaynaklar
 - 3.3.1. Hüsniye
 - 3.3.2. Buyruk
 - 3.3.3. Alevi Edebiyatı.
 - 3.3.4. Risaleler
 - 3.3.5. Diğerleri.
- 3.4. Sonuç

4. ALEVİLİĞİN İNANÇ VE İBADET ESASLARI

4.1. Giriş

4.2. Aleviliğin İnanç Esasları

4.2.1. Allah İnanıcı

4.2.2. Peygamber İnanıcı

4.2.3. On İki İmam İnanıcı

4.2.4. Ahiret İnanıcı

4.2.5. Adalet İnanıcı

4.3. Aleviliğin İbadet Esasları

4.3.1. Namaz

4.3.2. Oruç

4.3.3. Hacc

4.3.4. Tevella

4.3.5. Teberra

4.3.6. İyiliği Sevk etmek

4.3.7. Kötülükten Alıkoymak

4.3.8. Zekat

4.3.9. Humus

4.3.10. Cihat

5. ALEVİLİK'TE OKULLAR

5.1. Giriş

5.2. Hacı Bektaş-ı Veli Okulu

5.3. Şah İsmail Hatayi Okulu

MATERYALLER

NE DEDİLER?

MÜELLİFİN ÖNSÖZÜ

1.

Konumuzun Alevilik olması elbette bir tesadüf değil. Araştırma konusu olarak Aleviliği seçmemizin nedeni, onun yaşadığımız zaman diliminde kendisi olmaktan çıkarılıp eklettik, yapma ve ilkel bir inanç olarak insanların önüne konulmasından kaynaklanır. Kısaca 'ötekileştirilmesi'dir. Aleviliği araştırma konusu olarak seçmemizi sağlamıştır. Çağa tanıklık eden birisi olarak bu konuda yazmak zorunda kaldım. O yüzden kitap, bir tepki kitabıdır ve kullanılan üslup ortalamaya göre serttir.

2.

Elimizdeki eser Aleviliğin tarihsel temelleri üzerinde yeniden inşası olarak değerlendirilmeli. Bu inşada ki bütün dinamikler Aleviliğin kendi tarihinden ve bu tarihi oluşturan insanların yaşam ve düşünce biçimlerinden kaynaklanmıştır. Yani zorlamalarla ve ihraç fikirlerle meydana getirilmeyen bu eser, Aleviliğin kendi içerisindeki bir devinimidir. Olaya böyle bakılmalıdır.

Bu kitap, Alevilik etrafında değişik zamanlarda yazılmış ve birkaçı müstear isimlerle Velayet, Erenler ve Ehl-i Beyt Dünyası dergilerinde müstear isimlerle yayımlanmış ve yayım sırasında olan beş tane makaleyi kapsamaktadır. Bu makalelerin yazılış amacına gelince, son yıllarda Alevilik hakkında yapılan yanlış bilgilendirmenin, bir nebze de olsa önüne geçmektir.

Son olarak, yazdıklarımda yanlışlıklar ve yanılmalar bulunabileceğini ifade etmek istiyor; on yedi ve on sekiz yaşlarında iken kaleme aldığım bu mütevazı makalelerin faydalı olmasını

diliyor ve iyi niyetle yapılan tüm eleştirilere
teşekkürü borç biliyorum.

SERKAN ÖZTÜRK

<https://t.me/caferilikcom>

www.caferilik.com

GİRİŞ (ALEVİLİK ARAŞTIRMALARINDA METOD)

Aleviliğin teorik ve sosyolojik olmak üzere iki açılım alanı bulunmaktadır. Araştırmamız boyunca gördük ki, bugüne kadar Alevilik hakkında araştırma yapan insanlar, daha çok Aleviliğin sosyolojik yönüne eğilmiş ve dolayısıyla teorik kısmını ihmal etmişlerdir.¹ Olayın sosyolojik yönüne eğilen insanlar ise, bir dizi anlamsız tartışmanın ortasına itilmiştir. Mesela Alevilik hakkında araştırmalarda bulunan bir yazar, Alevilik konusunda bir gazete ile yaptığı röportajda uzun süredir çalıştığını, ancak Aleviliği çözemediğini ifade ediyordu. Birkaç araştırmacı ise Aleviliği bir “sır” olarak tanımlıyor, kimileri ise Aleviliğin net bir tanımının yapılamayacağını iddia ediyordu. Başka bir zevat ise, ortada birden fazla Alevilik olduğunu söylüyor, Alevilikten değil “Alevilikler”den bahsetmenin daha doğru olacağını belirtiyordu. Olayı daha rayından çıkarırlar, Alevilik şeklinde bir tartışmanın gereksiz olduğunu, ortak bir mutluluk projesi olarak Sosyalizmi öneriyordu.

Elbette Alevilik hakkında yapılan bu spekülasyon ve demagojileri daha geniş boyutlara taşıyarak konuyu uzatabiliriz. Ancak günümüzde

¹ İlginçtir ki, Alevilik araştırmalarında genellikle sosyolojik alan referans alınmış ve çoğu araştırmada teorik alan dikkate alınmamıştır. (Alevi şairlerinin yazdıklarını kendilerine göre yorumlamalarını saymazsak eğer.) Tabii ki bunda Anadolu’da Aleviliğin yazılı kültüre olan yabancılığının da rolü yok değil. Ama Sünnilikte bu süreç Alevilik araştırmalarına göre ters işlemiştir. Sünnilik araştırmalarında teori her zaman daha önemli olmuştur. Halbuki Aleviliğin kanaatimizce çok daha güçlü bir teorisi vardır.

Alevilik hakkında ne kadar karmaşık şeyler söylendiğini ifade etmek açısından bu kadarı yeterli.

Evet...Alevilik noktasında yaşanan bu çok yönlü tartışmalara geçmeden önce, bu tartışmaların sebebine inmek gerekiyor. Bize göre bunun sebebi çok basit! Sorun araştırmalarda kullanılan metodolojiden kaynaklanıyor.

Ruhlarımız Ona feda olsun, Alevilerin birinci İmamı ve Allah'ın galip aslanı Hz. Ali şöyle buyurmuşlardır: 'Allah'ın dini kişilerle tanınmaz. Hakkın nişaneleri ile tanınır. Hakkı tanı Hakka uyanları da tanırsın.' İşte Alevilik araştırmalarında metodoloji bu olmalıdır. Yani ilk önce Aleviliğin orijinleri tanınmalı, bundan sonra insanlar değerlendirilmelidir. Yoksa insanlara bakarak, Alevilik tanınmaz. Aksi taktirde yapılan araştırmalar sağlıklı sonuç vermez, havada kalır. Sonrasında yukarıda sayılan demagojiler yapılacak ve mutluluğu arayan insanlar bir dizi anlamsız tartışmanın içine sürüklenir.

İşte biz bu kitapta, insanları bu anlamsız tartışmaların içine sürüklemeden, olanı değil olması gerekeni anlatmaya çalışacağız. Hz. İmam Ali'nin deyiimi ile 'hakkın nişaneleri' ne bakacağız. Dolayısıyla bu kitabın ilgi alanı, Aleviliğin teorik yapısı olacaktır. Olayın sosyolojik boyutuna ele almak bizi yukarıda sıraladığımız bir dizi anlamsız tartışmanın içine sürükleyecek, bu kısır döngü bu suretle sürüp gidecektir. Diğer taraftan bazı insanların kendi kafalarında uydurduğu asılsız düşünceler bize zamanımızı kaybetmekten başka bir şey sağlamaz. Asıl olan insanların kendi zihinlerinde uydurduğu asılsız düşünceler değil, Aleviliğin bağlılarından istedikleridir.

1. ALEVİLİK KAVRAMININ TARİHÇESİ

İslam peygamberi Hz. Muhammet hayatta iken Alevilik denilen bir kavram ortada yoktu. Her ne kadar Hz. Ali'nin bazı yakın ve sadık taraftarları – mesela Mikdat, Ammar, Selman ve Ebu Zerr gibiydysa da bunlar için kullanılan kelime Alevi değil, Arapça'da taraftar anlamına gelen **Şia** kelimesi idi. Rivayet edildiğine göre 300 kadar sahabe **Ali Şiası** adı ile isim yapmıştı. Çünkü Hz. Ali birçok defa Hz. Muhammet tarafından halifelige atanmış,² halktan bir kısım ise O hazretin etrafında toplanmaya başlamıştı. Hatta Hz. Muhammet'in kendisi bile bu insanları övmüş, bunlar hakkında **Ali Şiası** veya **Ehl-i Beyt Şiası** kavramlarını kullanmıştı.³ Şiilik kavramı bundan sonra kesintisiz şekilde ve Hz. Ali'nin taraftarlarını - ve daha geniş anlamda On İki imamların taraftarlarını ifade etmek için kullanıldı. Hz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra O hazretin soyundan gelen insanlar için ise **Alevi** kavramı kullanılmaya başlandı.

On İki İmamların altıncısı olan İmam Cafer Sadık'ın zamanında iki yeni kavram çıktı ortaya. Bunlardan birincisi **Zeydilik**'tir ki, bunlar İmam Zeynel Abidin'den sonra oğlu Zeyd bin Ali' yi imam tanıdılar; bir başka fırka oluşturarak On İki İmam çizgisinden ayrıldılar.⁴ İkinci kavram ise **Caferilik**dir.⁵ Siyasi çalkantılardan oldukça iyi faydalanan İmam

² İlgili deliller için bkz.:

Allame TABATABAİ, 1993, İslam' da Şia, Kevser Yay., s. 28 vd.

³ Ed- dürr-ül Mansur, 1/379

Gaybet-ül Meram, s. 326

⁴ Doğal olarak bunların Alevilik' le alakası yok.

⁵ Günümüzde de Aleviler arasında Caferilik kimliği yaygındır.

Sadık'ın Şii inanç ve öğretilerinin yayılmasına hızlı bir ivme kazandırmasına binaen On İki İmamcı Şiaya Caferilik adı verildi. Bu kavram her zaman Şiilik ile eşanlamlı kullanıldı.⁶

İmam Sadık'ın şehit edilmesinden sonra yeni imamın kim olacağına dair yeni tartışmalar ortaya çıktı. Bir grup İmam Sadık'dan önce vefat eden oğlu İsmail'i imam tanıdılar. Bunlara ise □ *İsmaili* adı verildi ve bunlarda On İki İmam çizgisinden ayrıldılar □ Şiilik içerisinde belirtilen bu kopmalar dışında başka önemli kopmalar olmadı.

15. yy.ın son yarısında yeni bir kavram daha ortaya çıktı. Şah İsmail'in babası Şeyh aydarın müritleri başlarına kırmızı sarık sarıyorlardı Bundan dolayı bu müritlere Kızılbaş adı verildi. Daha sonra bu kavram Anadolu' da ve İran'da ki Şiiler için yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Artık bu coğrafyada Şiilik ve Caferilik ile yeni bir kavram ortaya çıkmıştı: ***Kızılbaşlık...***

15. yy.ın son yarısında yeni bir kavram daha ortaya çıktı. Şah İsmail'in babası Şeyh aydarın müritleri başlarına kırmızı sarık sarıyorlardı Bundan dolayı bu müritlere Kızılbaş adı verildi. Daha sonra bu kavram Anadolu' da ve İran'da ki Şiiler için yaygın olarak kullanılmaya başlandı. Artık bu coğrafyada Şiilik ve Caferilik ile yeni bir kavram ortaya çıkmıştı: ***Kızılbaşlık...***

Osmanlılar ve Safeviler arasında ki mücadele ve diğer taraftan Anadolu'da meydana gelen birçok

⁶ Caferilik ismi İmam Sadık -a- ın ismine izafeten verilmiştir. Ama bir kavram olarak Caferiliğin İmama Sadık -a- zamanında mı, yoksa O hazretten sonra mı ortaya çıktığına dair net bir bilgi yoktur.

⁷ Dolayısı ile bunların da Alevilik ile alakası yok.

Şii/Kızılbaş kökenli ayaklanma yüz binlerce Şiinin katledilmesi ile sonuçlandı. Çaldıran Savaşı'ndan sonra Anadolu'da kalan Şiiler ile İran'da kalan Şiiler arasında ki bağlar gevşedi ve İran' da Safeviler'in yönetimden alaşağı edilmeleri ile de koptu. Osmanlı da bu arada boş durmadı. Katliam etmekle bu insan kaynağını bitiremeyeceğini anlayınca Anadolu'da ki Şii/Kızılbaş tekke/ medreselerine kendi adamlarına yerleştirdi. Öyle ki Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi bile bunun dışında kalamadı. Alevi halk arasında Sünniliği yaymaya çalıştı. Bu ocaklarda ki Ehl-i Beyt ilmi öldürüldü. Hurufiler, Masonlar ve bunlar gibi bir dizi batıl inançlara sahip olan bir çok grup ilgili tekkelerde yer bulabildi. 16. yy.ın ikinci yarısında ise yeni bir kavram ortaya çıkmıştı: **Bektaşilik...**⁸

Bu tarihten itibaren Bektaşilik genelde şehirde yaşıyan ve Osmanlı' ya yakın Şiiler için, Kızılbaşlık ise kırsal kesimde yaşıyan Şiiler için kullanıldı. Dünyanın her yerinde ise -Anadolu'da dahil- Alevi kavramı Hz.Ali'nin soyundan gelen insanlar için kullanılıyordu.⁹

Ancak ne olduysa oldu ve Alevi kavramı 19. yy.ın başında¹⁰ Kızılbaş toplulukları ifade etmek için kullanıldı. Kısa bir süre sonra Alevilik kavramı Bektaşilik' de dahil, Şiiliğe bağlı olan bütün

⁸ Hurufi ve Mason sızmaları Bektaşilik kavramının ortaya çıkmasından sonradır.

⁹ Baki ÖZ bir kitabında 'Aleviliğin 16. Yy. da Hz. Ali yanlılarının genel adı olduğunu' söylerse de getirdiği delillerin tümü zorlamadır. Daha çok Alevilik ile Şiiliği ayırıştırma amacı güder.

Baki ÖZ, 1996, Alevilik Nedir?, Der Yay., s. 176-177

¹⁰ İriene MELİKOF, 1993, Uyur İdik Uyardılar, Cem Yay., s. 25 vd.

topluluklar için kullanılmaya başlandı.¹¹ Günümüzde de kavram aynı anlamda kullanılıyor.¹²

2. ALEVİLİK NEDİR?

2.1. Giriş

Yaşadığımız zaman diliminde, Alevilik etrafında bir hayli şeyler yazılmakta ve çeşitli çarpıtmalar ile Alevilik kendi temel kaynaklarından koparılmaya çalışılmakta; Aleviliğe yalan-yanlış fikirler nispet edilmekte ve bu suretle muhtevası bozulmak istenmektedir. Alevi Aydını (!) diye öne atılan, ama Alevilikle alakası olmayan bazı insanlar Aleviliğe çeşitli tamınlar getirmekte ve bu suretle insanların beynini karıştırmaktadırlar. Bunun doğal bir sonucu olarak da, insanlar Alevilikten uzaklaşmaktadırlar. Mesela Ömer ULUÇAY adında bir yazar yazdığı bir makalesinde Aleviliğe yirmiden fazla tanım getirmekte ve Onu kavramlaştırmaktadır.¹³ Kimi

¹¹ Bu konular üzerinde ayrıca durulacak.

¹² 1980'li yıllara kadar Aleviliğin Şiilik ile olan ilişkileri inkar edilmiyordu. Ancak 1980' den sonra bu durum değişti.

¹³ Dr. Ömer ULUÇAY,1993, 'Demokrasi-Laiklik ve Alevilik' Cem Dergisi, Yıl:2, Eylül Sayısı

Bu konu hakkında daha bir çok örnek vermek mümkünse de, lafı uzatmak ve gereksiz tartışmalara girmek istemedik. Çünkü bu konu hakkında o kadar çok ipe-sapa gelmez şeyler yazıldı ki, yazılanların bir ucu komediye, diğer ucu da drama ulaşıyor. Ancak şuna eminiz ki Alevilik tarihinde bir çok kez yaptığı gibi hasımlarını ve düşmanlarını yıkarak kendi özülle buluşacaktır.

yazarlar ise Alevilik ile Bektaşiliği birleştiriyor ve bunları yerleşim birimlerine göre kavramlaştırıyorlar. Alevilik “*Köy Bektaşiliği*” olarak kavramlaşırken, Bektaşilik ise bir anda “*Kent Aleviliği*” oluyor. Durum o kadar vahimdir ki Alevilik konusunda araştırma yapan bütün yazarların tanımlarını bir araya getirsek işin içinden çıkamayız. Alevilikte insanı mutluluğa götüren, sağlam bir düşünce sistemi ve yaşam programı arayan insanlar ise, bundan vazgeçerler.

Bu durumda bizim yapmamız gereken ilk şey ortaya atılan belli-başlı tanımlar etrafında konuşmak, bu tanımları değerlendirmek ve son olarak ta kendi Alevilik tanımımızı ortaya koymaktır. Bununla başlıyoruz...

2.2. Kavramsal Olarak Alevilik

Kavramsal alanda Aleviliğin birkaç tanımı yapılmakta ve bunun doğal bir sonucu olarak Alevi kelimesi birkaç topluluğa nispet edilmektedir.

Birinci olarak Aleviliği Türkçe telaffuzu ile değerlendiren görüş etrafında konuşacağız. Buna göre Alevilik, Ali ile evi kelimelerinin birleştirilmesinden meydana gelmiştir. Ali + evi şeklinde bir araya getirilen kavramda, aradaki “i” harfi düşmüş ve anlatılmak istenilen şey Alevi olarak kavramlaşmıştır. Alevi kavramı ise yalnızca Hz. Ali’nin soyundan gelen insanları kapsamaktadır.¹⁴

İkinci olarak etrafında konuşacağımız görüş, Aleviliği Arapça telaffuzu ile ele alan görüştür.

¹⁴ Bir örnek için bkz.:

Prof. Dr. Abdülbaki GÖLPINARLI, 1969, 100 Soruda Türkiye’de Mezhepler ve Tarikatlar, Gerçek Yayınevi, s. 54

Arapça’ da Alevi kavramı **“Ali’ye ait”**, **“Ali’ye mensup”** anlamına gelmektedir.¹⁵ Nasıl Hıristiyanlara Hz. İsa’ya bağlı olmalarından dolayı İsevi; Yahudilere de Hz. Musa’ya bağlı olmaları sebebiyle Musevi deniyorsa, aynı şekilde Hz. Ali’ye bağlı olanlara da, Alevi denmektedir. Buna göre, sondaki “i” harfi sahiplik anlamı taşır “v” harfi ise arada kaynaştırma harfidir. Sonuç olarak Alevilik, Ali taraftarlığıdır.

Bu iki görüşten en uygunu ikincisi olmakla birlikte, birinci görüşünde belirli oranda doğruluk payı vardır. Birinci görüşün doğruluk payının en iyi ispatı, bugün dahi sıkça rastladığımız **“soydan gelme”** olayıdır. Soydan gelme; yani bir kişinin Alevi olabilmesi için anne ve babasının Alevi olma zorunluluğu... Eğer Alevi kavramını birinci görüş doğrultusunda kullanır **“Alevi kavramı Hz. Ali’nin soyundan gelen insanları kapsar”** dersek, doğal olarak bir Alevinin de Alevi anne ve babadan gelmesi şarttır. Kaldı ki İslam Tarihi’nin ilk zamanlarında Alevi kavramı, Hz. Ali’nin soyundan gelen insanlar için kullanılıyordu.

Bugün ise Alevi Cemaatinin büyük bir çoğunluğu Hz. Ali’nin soyundan gelmemektedir. Bu insanlar, kendilerini ifade ederken de **“Alevi”** kavramını kullanmaktadırlar. İşte burada ikinci görüşün savunduğu şeye ulaşıyoruz ve anlıyoruz ki, sonraki dönemlerde Alevi olmayan bir çok insan kendini bu kavramla ifade etmiş ve Alevi kavramı **“Ali taraftarlığı”** anlamında en geniş boyutlarına ulaşmıştır.

¹⁵ Bir örnek için bkz.:

Prof. Dr. Ethem Ruhi FİĞLALİ, 1991, Türkiye’ de Alevilik ve Bektaşilik, Selçuk Yay., s. 7

Yeri gelmişken burada soydan gelme hakkında biraz konuşalım. Yukarıda da anlattığımız gibi günümüzdeki kullanılış şekli ile Alevilik kavramı, Hz. Ali'nin takipçisi, taraftarı ve hizbi demektir. Taraftar olmak için belli bir soydan gelme şartı aranmaz. Burada önemli olan kişinin niyetidir. Öyle ise bir kişinin Alevi olabilmesi için belli bir soydan gelmesi gerekli değildir. Nitekim tarih boyunca değişik uluslardan ve kabilelerden bir çok kişi eski dinlerinden vazgeçerek Alevi olmuşlar ve Alevi Cemaati de bunlara bağrını açmıştır. Ancak bir kişinin "*Seyyid-i Saadet, Evlad-ı Resul*" olması için Hz. Ali soyundan gelmesi şarttır ve kanaatimizce soydan gelme yalnız bununla sınırlıdır.

2.3. Tarihsel Olarak Alevilik

Bize ulaşan kaynaklara dayanarak yaptığımız araştırmalar, Alevi kavramının tarihsel süreç içerisinde geçirdiği aşamaları bize şöyle öğretmektedir: Alevi kavramı ilk zamanlarda Hz. Ali'nin soyundan gelen insanlar için kullanılıyordu ve kavram tam olarak bunu karşılıyordu. Hz. Ali'nin taraftarları ise, Şia veya Şia-ı Ali kavramlarıyla ifade ediliyordu.

Hız. Muhammet hayatında dahi Şia kelimesi bu anlamda kullanılıyordu.¹⁶ Bu süreç böylece devam etti ve Çaldıran Savaşı'na kadar geldi. Şiiilerin Çaldıran'da yenilmesi ile ve daha çok İran'da Safeviler'in yönetimden alışı edilmeleriyle bir kısım Şia –ki bunlara "*Kızılbaş*" adı nispet ediliyordu – Anadolu coğrafyasına hapsedildi. Bu hapis ile

¹⁶ Bir keresinde Resul-i Ekrem –s- şöyle buyurmuşlardır: 'Ali ve şiası kıyamet gününde kurtuluşa erenlerin ta kendileridir.'

Anadolu da kalan bu Şialara “*Alevi*” ismi nispet edildi. Zaten yapılan tetkikler Alevi kavramının Anadolu ya hapis olan Şialar için iki yüz elli yıl, belki de daha az bir süredir kullanıldığını ortaya koymuştur. Günümüzde de kavram, bu anlamda kullanılmaktadır.

2.4 Alevilik Din midir?

Alevilik hakkında araştırma yapan bir dizi araştırmacının ortaya attığı bir tanıma göre Alevilik bir dindir. Ancak bununla anlatılmak istenen Aleviliğin İslam dini olduğu değil, İslamiyet'in dışında başka bir din olduğudur. Şimdi, bu görüşün savunucularından birisi olan Prof. Dr. Fuat Bozkurt'a kulak kabartalım ve onu dinleyelim :

“Bizim inancımıza göre Alevilik, Anadolu'nun toplumsal olaylarının ortaya çıkardığı Orta Asya 'dan Ön Asya 'ya değin bir çok dinlerin izini taşıyan bir Anadolu dinidir. İslamlık, 'Onun üzerine çekilen bir örtüden ileriye gidememiştir.”¹⁷

Yukarıya aldığımız pasajda Bozkurt'un anlatmak istediği oldukça açıktır. Ona göre Alevilik, çeşitli dinlerin sentezinden oluşan ve İslamiyet'in ona sadece bir örtü olduğu, yepyeni bir dindir. Daha geniş bir kadronun¹⁸ yazdıklarından hareket edecek olursak

¹⁷ Prof. Dr. Fuat BOZKURT, 1990, Aleviliğin Toplumsal Boyutları, Yön Yay., s, 17

¹⁸ İlgili kadronun bir kısmı aşağıda ki gibidir: Fuat BOZKURT, Mehmet ERÖZ, İsmet Zeki EYUBOĞLU, Rıza ZELYUT, Lütfü KALELİ, Nejat BİRDOĞAN, Cemşid

Alevilik; Hinduizm, Zerdüştlük, Şamanizm, Yeni Eflatunculuk, Hıristiyanlık, Yezidilik, Yahudilik, Manilik ve daha adını burada söyleyemediğimiz onlarca dinin karması ve sentezinden oluşan, yapma ve ilkel bir dindir. Kadroyu teşkil eden, ama profesör olan veya olmayan, bu yazarlar kendi görüşlerini desteklemek için iki tane delil (!) ortaya koymuşlardır.

Birinci delilleri, Yunus Emre, Pir Sultan Abdal gibi ariflerin irfanî öze yazılan şiirlerini çarpıtmak sureti ile ortaya koydukları düşünceleridir. Ancak biz, bunların bu düşüncelerini delil olarak kabul etmiyoruz. Çünkü bu yazarların irfanî seviyeleri mezkur ariflerin şiirlerini anlayacak kadar güçlü değildir. Bunların bırakın irfanla ilgilerini, pek çoğunun Allah'a inanmadığı, Hz. Muhammet'i bir filozof olarak gördükleri, Ehl-i Beyt'e iman etmediği -ki bütün bunlardan Allah'a sığınırız – herkes tarafından bilinmektedir. Şimdi, nasıl olurda Allah'a, Resulüne ve Ehl-i Beyt'e düşman olan bu insanlar, Allah'a, Resulüne ve Ehl-i Beyt'e gönül veren kişilerin şiirlerini doğru biçimde yorumlayabilirler? Açıktır ki, bu yazarların anlayacakları şeyler, Ehl-i Beyt Dostları'nın anlattıklarının tam tersi olacaktır. Bu konu etrafında son olarak şunu söylemeliyiz ki, Ehl-i Beyt Mektebi'ne mensup olan kişilerin yazdığı şiirleri, ancak Ehl-i Beyt Mektebi'ne mensup olan diğer kişiler anlayabilir, başkaları değil...

İkinci delillerine gelince, bu delillerin eski Anadolu dinleriyle Alevilik arasında bir dizi benzerlik ortaya koymalarıdır. Bilimsel ve objektif bir platformda ortaya konulduğu iddia edilen bu deliller,

BENDER, Ali SÜMER, Anton Josef DIERL, Baki ÖZ, Cemal ŞENER vs.

gerçekte bilim dışılık ve sübjektifliğin en çarpıcı örnekleridir.

Bu deliller iki açıdan eleştirilebilir. Birinci olarak, bu araştırmacılar Müslüman değillerdir ve bundan dolayı İslami evren tasavvurundan yoksunlardır. Kendi kısır dünya görüşleri ile Aleviliğe yaklaştıkları için Alevilik hakkındaki görüşleri de yetersiz kalmaktadır. Eğer bu araştırmacılar İslami evren tasavvuruna sahip olsalardı, Aleviliği hep eski Anadolu dinlerine yamamaz, varolan bazı benzerlikleri de hep İslâm dışı yollardan aramazlardı.

Biz şuna inanıyoruz ki, Hz. Adem'den Hz. Muhammet'e kadar yüz yirmi dört bin peygamber aynı ilahi programı insana tebliğ etmişlerdir. Yeryüzündeki ilk din, tek tanrılı din, yani tevhit dinidir. Bundan sonra insanlar, değişik ve çok tanrılı dinler icat etmiş, ama tektanrılı dinin bazı inançlarını da bu uyguladıkları yeni din içerisinde yaşatmışlardır. Alevilik bizim inancımıza göre Hz. Muhammet'in tebliğ ettiği dinin ta kendisidir. Hz. Adem'den Hz. Muhammet'e kadar uzanan nübüvvet zincirinde olan bazı inançlar, bu Eski Anadolu dinlerinde elbette olacaktır. İşte Alevilik ile Eski Anadolu dinleri arasındaki kimi benzer inançlar, ancak böyle açıklanabilir.

Bu delile getirilecek ikinci eleştiri ise, bu yazarların kültür ile inanç arasındaki farkı bilmemeleridir. Ayrıca yazdıkları da gösteriyor ki, bu araştırmacılar İslamiyet'in yabancı kültürlerle karşı olan tavrını bilmiyorlar. Bu delile ikinci eleştirimiz genel olarak şudur: Alevilik doğal olarak toplumsal az veya çok kendinden önce gelen kültürleri yaşatmıştır. Yoksa inanç yönünden bir şey yaşatmamıştır. ***“Kültür insan tarafından üretildiği için sürekli bir şekilde üretilmelidir. Bu nedenle kültür yapıları, doğal***

olarak değişmeye müsait ve mahkumdur."¹⁹ Halbuki inanç nasdır, yani kesinlikle değişme kabul etmez.

Öyle ise Alevi Topluluğunda yer-yer görülen kültürel farkları nasıl Aleviliğin inanç sistemine koyabiliriz? Sünnilik dinle beraber kültürü de alırken, Alevilik yalnızca dini düşünceyi referans olarak almıştır. Referans olarak aldığı bu dini düşünceyi de yaşamı ile bütünleştirmesini bilmiştir. Yani Alevilik, İslamiyet'e ters olmayan kültürleri yaşatmıştır. Bu ise Hz. Ali'ye kadar uzanan köklü bir pratiktir. Nitekim Hz. Ali, Malik Bin Eşter'i Mısır'a vali olarak tayin ederken Ona halkın İslamiyet'e ters olmayan kültürleri yaşatmasına izin vermesi yönünde direktifler vermiştir.²⁰ Peki, bu pratikten sonra, toplumun ürünü olan kültürü yaşatmanın İslamiyet'e ters olduğunu söylemeye kim cüret edebilir?

Kaldı ki, bu yazarların getirdiği delillerin pek çoğu çeşitli zorlamaya dayanmaktadır. Mesela birisi çıkmış diyor ki, bilmem Zerdüştlükte ateş kutsalmiş, Alevilikte ise çerağ kutsal. Alevilikte çerağın kutsal olması ise Aleviler'in eskiden cemlerde çerağı aydınlatmada kullanmaları imiş (?) Yahu, ne yapalım yani, ateş Zerdüştlükte kutsal diye etrafı aydınlatmak için ateş kullanmayalım mı? Şimdi biz, aydınlatmada ampul veya florasal kullanıyorsak ampul veya florasalın kutsal olduğunu mu iddia edelim?

Üstadımız, Pir Sultan Abdal güzel şiirinde şöyle demektedir:

“Bizim dine yeni bir din demişler
Bir lokmayı kırk can ile yemişler

¹⁹ Peter L. BERGER, 1992, Dinin sosyal Gerçekliği, İnsan Yay., s. 32-33

²⁰ Bu emirnamenin tam metni için bkz.: Hz. İmam Ali -a- , Nehc'ul Belağa, s. 368-382

Erenlerde doğru yolu komuşlar²¹
Biz gidelim gitmeyenden bize ne?”²²

Yani, bizim dinimiz Tevhit dinidir; yoksa bazılarının dediği gibi yeni bir din değildir.

2.5. Alevilik Mezhep midir.?

Alevilik etrafında tartışılan konulardan biride Aleviliğin bir mezhep olup olmadığı noktasında yoğunlaşmaktadır. Kanıya göre Alevilik, tıpkı Hanefi, Maliki, Hambeli ve Şafii mezhepleri gibi bir mezheptir.

Öncelikle kelimenin etimolojisine bakmalı. Mezhep kelimesi Arapça'da **“gitmek”** anlamına gelen **“zehebe”** kelimesinden türetilmiş. Mezhep kelimesi Arapça'da **“gidilen, tutulan yol”** anlamına geliyor.

Konuya tarihsel açıdan yaklaşırsak Hz. Muhammet zamanında ibadete veya inanca dair konularda herhangi bir itilaf yoktu ve hiç kimse içtihat yapma yetkisine sahip değildi. Çünkü, herkes karşılaştığı sorunları Hz. Muhammet'e götürüyor, sorun hakkında ki hükmü de öğrenmiş oluyordu. İslam Dünyasında ilk anlaşmazlıklar, Hz. Peygamber'in şehit edilmesinden sonra, bazı Müslümanların Gadir-i Humm biatını bozarak, İmam Ali'nin velayetini inkar etmeleriyle başladı. Hz. Muhammet'in şehit edilmesinden sonra Müslümanlar Sünni ve Şii olmak üzere iki kısma ayrıldı.²³

²¹ Koymuşlar

²² Prof. Dr. Abdulbaki GÖLPINARLI-Pertev Naili BORATAV, 1991, Pir Sultan Abdal, s. 205

²³ Birkaç örnek için bkz.: Tarih-i Bağdat, 2/327
Tezkere't-ül Havas, s. 47

Şiiler, Kur'an-ı Kerim'de Ehl-i Beyt hakkında nazil olan ayetlere ve Hz. Muhammet'in "*Ben ilmin şehriyim, Ali ise onun kapısıdır.*", "*Ehl-i Beyt'im Nuh'un gemisi gibidir.*", "*Size iki ağır emanet bırakıyorum.*" gibi sayısını yüzlerle ifade edebileceğimiz hadislerle dayanarak Hz. Muhammet'ten sonra ümmetin halifesinin Hz. Ali ve Onun soyundan gelen diğer On Bir İmamın halife olması gerektiğini savunuyorlardı. Sünniliğin çekirdeğini temsil eden bir gurup ise Hz. Muhammet'in kendisinden sonra ümmete bir halife tayin etmediğini söylüyor, Ben-i Sakife'de bir oldu bitti ile veya İkinci Halife Ömer Bin Hattab'ın deyimi ile "*bir ayak sürçmesi*" ile, Ebu Bekir Bin Kuhafe'yi halifelik makamına getiriyorlardı. Hem de Hz. Muhammet'in cenazesini yerde bırakmak pahasına! Sonraki zamanlarda Muaviye Bin Ebu Süfyan buna kesin adını verecek "*Biz Ehl-i Sünnetiz*" diyecekti.

Devam eden zamanlarda, Ehl-i Sünnetin içerisinde her sahabenin ve her tabiinin bir kendine has mezhepleri oldu. Hanefi Mezhebi gibi bazı mezhepler zamanın hakim otoritesine sırtını dayayarak daha fazla bağlı buldular ve daha geniş coğrafyalara yayıldılar. Daha sonra Ehl-i Sünnet kendi içerisindeki bu dağınıklığını toparlamak amacıyla mezhepleri sınırlandırdı. Hicri altı yüzlü yıllarda bağlılarının fazla olmasından hareket edilerek mezhepler sınırlandırıldı ve Maliki, Hanefi, Hambeli ve Şafi mezhepleri "*dört hakk mezhep*" olarak kabul edildi. Bu dört mezhebin dışında kalan diğer mezhepler ise zamanla terk edildi.

Her ne kadar, Ehl-i Sünnet kendi içerisindeki itilafları gidermek maksadıyla mezhepleri sınırlandırır da bu itilaflar tam olarak kaldırılamadı. Bu dört mezhep arasındaki itilaflar bu gün dahi devam

etmektedir. Hatta bize ulaşan rivayetlere göre, mezhepler sınırlandırmadan önce, Hanefiler ve Şafiiler birbirlerinin kanını helâl biliyorlar ve birbirlerinin mahallelerine saldırarak talan ediyorlarmış.²⁴ Mezheplerin sınırlandırılmasından sonra, Sünnilikte içtihat kapısı kapatıldı. Ancak birkaç Sünni alim bu yasağı deldiler.²⁵

Şiilik ise, en son imam, İmam Mehdi'nin zamanına kadar Zeydilik ve İsmaililik diye birkaç kola ayrılarak geldi.

Şimdi, söz buraya gelmişken Aleviliğe Caferi Mezhebi denilmesinin sebepleri üzerinde biraz konuşalım. İlk önce şunu bilmemiz gerekiyor ki, Aleviliğe Caferi Mezhebi denilmesi İmam Cafer-i Sadık'ın bir mezhep kurmuş olmasından dolayı değildir. Bunun temelinde yatan sebep, İmam Sadık'ın yaşadığı zaman diliminin, Emeviler'in yıkılış dönemine rastlamasıdır. Emeviler Abbasoğulları ile uğraşmaktan Şia üzerinde bir baskı kuramamışlar ve İmam Sadık Ehl-i Beyt Mektebini bütün yönleri ile açıklamıştır. İşte Aleviliğin Caferi Mezhebi olarak adlandırılmasındaki temel sebep budur. Caferi Mezhebi şeklindeki kullanım, genelde tarafların belli olması açısından diğer hiziplerce yaygınlaştırılmıştır. Bize göre, Alevilik bir mezhep değildir. Çünkü mezhep, kişilerin Kur'ân-ı Kerim ve hadislere dayanarak bir yol çizmesidir. Yani bunlar İslam'ın bir yorumudur. Halbuki Alevilik İslam'ın bir yorumu değil, İslam'ın tâ kendisidir. Bununla birlikte biz Aleviler, Aleviliğin fıkhnı yalnızca İmam Cafer-i

²⁴ Mücm-ül Budan, 1/209

²⁵ Mezheplerin tarihsel gelişimi şu makaleden özetlenmiştir.: Allame Muhsin AĞABOZORG, 1993, 'İçtihadın Sınırlandırılış Tarihi', Ehl-i Beyt Mesajı Dergisi, Yıl:1, Sayı:2

Sadıktan değil, bütün On Bir İmamdan aldığına ve Ehl-i Beyt İmamları'nın ise birbirinden farklı görüşler atmadığına inanıyoruz. Yine biz On iki İmamların Allah tarafından tayin edildiğine dolayısıyla ilimlerinin Allah tarafından verildiğine iman ediyoruz. Bundan dolayı, bütün Kur'ânî ilimler ile Hz. Muhammet'in sünnetini herkesten daha iyi bildiklerini ve bütün konulara eksiksiz olarak vakıf olduklarına inanıyoruz. Buna delilimiz Hz. Muhammet'in Ehl-i Beyt İmamlarının On İkisini de isimleriyle teker-teker müjdelemesi ve bunların Ehl-i Sünnet hadis ve tarih kaynaklarında dahi yer almasıdır.²⁶

Buraya kadar yazdıklarımız bizi şu sonuçlara ulaştırıyor. Alevilik İslam'ın ta kendisidir ve Ehl-i Sünnet Mezhepleri halifelik meselesi ile İslam'dan kopmaya başlamışlardır. Devam eden zamanlarda ise bu kopuş hızlanmıştı. Çünkü Ehl-i Sünnet Mezhepleri Hz. Muhammet'in bize bıraktığı iki ağır emanetten birisi olan Ehl-i Beyt'i terk etmiş, hatta bazıları minberlerden Ehl-i Beyt'e lanet okuma cüretinde dahi bulunabilmişlerdir. Allah'ın laneti Ehl-i Beyt'e lanet okuyanların üzerine olsun!

2.6. Alevilik Sünnilik midir?

Ortaya atılan bir diğer bir görüşe göre ***“Her kim ki Ehl-i Sünnet tir, Alevidir; her kim ki Alevidir, gerçek Ehl-i Sünnettir.”***²⁷ Kimi Alevi kökenli

²⁶ Bir örnek için bkz.: Şeyh Kunduzi, Yenabi-ul Mevedde, 5/440

²⁷ Abdulkadir SEZGİN, 1992, Hacı Bektaş-ı Veli ve Bektaşilik, Sezgin Yay., s. 117

ilahiyatçı akademisyenlerde Diyanet Vakfı çevresiyle Aleviliğin Sünnilik olduğunu savunmaktadırlar.²⁸

Bize göre, bu görüş yanlış olduğu kadar, komik bir yapı da taşımaktadır.

Neden mi?

Çünkü Alevilik ile Sünnilik arasında ki itilafın tarihsel olduğu kadar inançsal, ibadetsel, siyasal sebepleri vardır da ondan. Şimdi burada bunları ortaya koymak uzun bir iştir ve bu makalenin kapsamı dışında kalmaktadır. Bundan dolayı burada sadece takip ettiğimiz insanlara bakacağız. Çünkü Alevilik ile Sünnilik arasında ki itilaf bu kişileri tanımakla açığa çıkacaktır.

Aleviler, tıpkı Dertlinin dediği gibi Hz. Ali ve Onun soyundan gelen diğer On Bir İmamın velayetine bağlıdır.

“ Biz güruha²⁹ sorsalar : “Ey kavm³⁰, siz kimlersiniz”

“Tabii³¹ Şah-ı Velayet³² Mürteza³³ derler bize”³⁴

İşte Aleviler, On iki İmama bağlı iken ve onları takip ederken, Sünniler Ebu Bekr, Ömer, Osman ve

²⁸ Türkiye Diyanet Vakfı Paneli, 1995, Türkiye’ de Alevili ve Bektaşilik, T.D.V. Yay.

²⁹ Güruh: Kalabalık, topluluk, cemaat, bölük, takım

³⁰ Kavm: Kavim, boy ve soy bakımından birbirine bağlı, aralarında dil, kültür, töre ortaklığı bulunan insan topluluğu.

³¹ Tabii: Bağlı olmak, birine bağlanmak

³² Şah-ı Velayet: Hz. Ali’nin lakaplarından birisi.

Velayet: Hz. Muhammet’ten sonra İslam ümmetinin dini ve dünyevi idaresinin On iki İmamlar’a devredildiğine dair Alevi inancı.

³³ Murteza: Hz. Ali’nin lakaplarından birisi.

³⁴ Şemseddin KUTLU, 1988, Dertli, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay., s. 97

Muaviye gibilerini takip etmektedirler. Diğer taraftan Aleviliğin İmam Hüseyin'e –haşa – “*asi*” diyen ve bunu için gerekli altyapıyı oluşturan bir zihniyetle bir bağı olmadığı İmam Hüseyin'in masumiyetine inandığımız için açıktır.

2.7. Alevilik Tarikat mıdır?

Aleviliğin bir tarikat olup olmadığı konusunda ki tartışmalar son zamanlara doğru, Orta ve Batı Anadolu'da ki Alevilerin Sünni fıkhını kabul etmeleriyle gündeme geldi. Tarikat da Arapça da “*yol*” anlamın geliyor, tıpkı mezhep gibi. Ancak yüklenen mana itibari ile mezhepten daha küçük kolları ifade eder.

Diğer taraftan tartışmanın komikliği ortadadır. Alevilik Hanefi Mezhebine bağlı bir tarikat olduğunu söylemek, gerçekte böyle bir tartışmanın komikliğini ortaya koymaktadır. Çünkü Alevilik ile Sünnilik arasında ki fark ortadadır. Böyle bir çaba ise sadece Aleviliğin Sünniliğin içerisinde asimile etmekten başka bir amaç taşımamaktadır.

Bize göre Aleviliğin bir tarikat olarak algılanmasındaki en güçlü etken, Alevilik ile Bektaşiliğin karıştırılmasıdır.

Şimdi ise bu konu etrafında konuşalım.

2.8. Alevilik Bektaşilik midir?

Son zamanlar da Alevilik ile Bektaşilik kavramlarının eş anlamlı olarak kullanılması bizi ister istemez böyle bir başlık altında konuşmak zorunda bıraktı. Bu kullanım için yakın bir zamanda yazılan herhangi bir kitaba veya yayın organına bakmamız yeterlidir.

Konuyu daha iyi anlamak ve konuya vakıf olabilmek için Alevilik ile Bektaşilik arasında ki tarihsel bağlantıları ve ilişkileri iyi bilmek gerekiyor.

Her ne kadar bir gurup araştırmacı Bektaşî Tarikatı'nın Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kurulduğunu iddia ediyorlarsa da³⁵ günümüzde bu tartışmalar bitmiş gibidir. Bu gün yapılan araştırmalar sayesinde birçok araştırmacı Bektaşî Tarikatı'nın Hacı Bektaş-ı Veli tarafından kurulmadığı noktasında birleşmiştir. Buna göre, Bektaşî Tarikatı Balım Sultan tarafından temelli atılmış veya kurulmuş ve Hacı Bektaş'ın öğretileri toplu bir revizyondan geçirilmiştir.³⁶

Gerçekten de tarihi kaynaklar bize öğretmektedir ki, Hacı Bektaş-ı Veli hiçbir zaman bir tarikat kurmamıştır. Hacı Bektaş-ı Veli'nin yaptığı şey, Babai Devrim Hareketi'ne katıldıktan sonra,³⁷ bu gün kendi adıyla anılan yerleşmede bir tekke açmak ve Ehl-i Beyt dostlarını bu tekke etrafında toplamaktır, onları örgütlemektir. Şunu unutmamak gerekiyor ki, Hacı Bektaş-ı Veli bir tarikat kurmamış ve hiçbir zaman kendi zamanında ki zalim otoriteye bağlanmıştır. Aksine O, hep zalimlerle savaş halinde olmuştur.

³⁵ Bir örnek için bkz.:

Cemal ŞENER, 1993, Alevilik Olayı;Toplumsal Bir Başkaldırının Kısa Tarihçesi, Ant Yay., s. 130

³⁶ Bir örnek için bkz.:

Atilla ÖZKIRIMLI, 1993, Alevilik-Bektaşilik: Toplumsal Bir Başkaldırının İdeolojisi, Cem Yay., s. 130

³⁷ Bir örnek için bkz.:

Nejat BİRDOĞAN, 1994, Anadolu' nun Gizli Kültürü: Alevilik, Berfin Yay., s. 77

ÖZKIRIMLI, aynı eser, s. 101

Hazret-i Pir, vefat edinceye kadar dağılan Ehl-i Beyt dostlarını örgütlemiş ve onları eğitmiştir. Hazret-i Pir 'in bu faaliyetleri müteakip zamanlarda meydana gelecek olan Alevi Ayaklanmaları'na da ortam hazırlamıştır. Hazret-i Pir 'in vefatından, birkaç yüz yıl sonra Alevi Kıyımları hızlı bir ivme kazanmış, Osmanlı ise bunların önüne geçmek için, bir dizi hilenin peşine düşmüştü: Kimilerine göre bir Sırp devşirmesi, kimilerine göre Mürsel Bali'nin oğlu olan Balım Sultan, Osmanlının yardımı ile tekkenin başına geçti. Bundan sonra Balım Sultan, Hacı Bektaş'ın öğretilerini toplu bir revizyondan geçirdi.³⁸ Ancak Balım Sultan'dan sonra tekkenin başına geçen Kalender Çelebi, bu revizyonlara karşı mücadele ederek, tekkeyi Hazret-i Pirin çizgisine getirmek için çalıştı. Bundan sonra tekke devrimci kişiliği ile buluşarak, Osmanlı'ya karşı Kalender Çelebi'nin komutanlığında kıyam etti. Ancak Osmanlı bu kıyama bastırmayı başardı.

Bu tecrübe Osmanlı'ya daha kesin tedbirler alması gerektiğini gösterdi. Kalender Çelebi'nin şehit edilmesin-den tam yirmi üç sonra yıl sonra³⁹ **“Balım Sultan'a mürid olmakla şöhret kazanmış” olan Sersem Ali Baba'yı**⁴⁰ tekkenin başına getirdi. Daha doğrusu, Sersem Ali Baba'yı Osmanlı Tekkenin başına atadı. Bundan sonra Balım Sultan'ın pratikleri yeniden uygulamaya konuldu ve Hazret-i Pir'in öğretileri terk edildi. Yani Hacı Bektaş-ı Veli Tekkesi, Bektaşî Tarikatı oldu.

³⁸ BİRDOĞAN, aynı eser, s. 153

³⁹ Bir örnek için bkz.:

Rıza YÜRÜKOĞLU, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır: Tarihte ve Günümüzde Alevilik, Alev Yay., s. 219

⁴⁰ Kemal SAMANCIGİL, 1946, Alevi Şairleri Antolojisi, Gün Basımevi, s. 154

Müteakip yıllarda Osmanlı'nın oyunu tepti. Alevi yığınlara ulaşmak ve onları pasif hale getirmek için kurulan Bektaşî Tarikatı, Osmanlı yönetiminde yer alan önemli kişileri etkiliyor, dolayısıyla yönetimi tehdit ediyordu. Osmanlı İmparatorluğu ilk çözüm olarak tarikatı Sünnileştirme yoluna gitti. Bunun içinde tarikatın başına Nakşibendi şeyhler atandı.⁴¹ Bununla birlikte tarikatın fikir babası olarak gösterilen Hünkâr'a nispet edilen kitaplar yazdırıldı. Bu suretle Onun Sünni olduğu yaymaya çalışıldı. Mesela bu gün "*Hacı Bektaş-ı Veli'ye ait*" diye iddia edilen "*Makalaat*" ve "*Şerh-i Besmele*" gibi bir dizi kitap Hünkar'a mal edilen kitaplardır.

2.9. Alevilik Kızılbaşlık mıdır?

Aleviliğin tanımı hakkında konuşulan konulardan birisi de Aleviliğin Kızılbaşlık olup olmadığıdır. Araştırmacıların çoğunluğu Kızılbaşlık Aleviliğin bir koludur, der.⁴² Bazıları ise Şiiliğin bir kolu olduğunu söyler.⁴³ Diğer bir grup ise Anadolu Alevilerinin diğer bir adının da Kızılbaşlık olduğunu da savunur.⁴⁴

Tarihsel verilere dayanılarak, Kızılbaşlığın kökeni hakkında beş tane görüş ortaya atılmıştır. Bunları başlıklar altında sayacak olursak;

- 1- Ebu Dücane'den kalmıştır.
- 2- Hz. Ali'den kalmıştır.
- 3- Şamanizm'den kalmıştır.

⁴¹ YÜRÜKOĞLU, aynı eser, s. 216

BİRDOĞAN, aynı eser, s. 155

⁴² Baki ÖZ, 1995, 'Kızılbaşlık', Cem Dergisi, Yıl:4, Sayı:46

⁴³ ÖZ, aynı makale

⁴⁴ FİĞLALI, aynı eser, S. 9-11

- 4- Zerdüştlükten kalmıştır.
 5- Safevilerden kalmıştır.⁴⁵

Rivayete göre Ebu Dücane Uhud savaşında şehit olmayı çok arzuladığı için başına kızıl bir bez bağlamış ve Kızılbaş kavramı ilk kez burada kullanılmıştır.

İkinci görüş ise Kızılbaşlığın Hz. Ali'den kaldığını savunmaktadır. Rivayet edildiğine göre Hz. Ali Hayber Kalesi'ni fethettiğinde başına kızıl bir bere bağlamış ve bunu gören Yahudiler "**Kızılbaş Ali geldi**" demişler ve böylece Kızılbaş ismi ilk kez burada kullanılmıştır. Ancak bu iki görüşte doğru değildir ve daha çok işin hikaye kısmını teşkil etmektedir. Birincisi, kavramın Hz. Ali'den kaldığına dair ortaya atılan görüşün sağlam bir dayanağı yoktur. İkincisi, bu kavram Asr-ı Saadet'ten günümüze kadar kesintisiz bir şekilde kullanılmamıştır.

Kızılbaş kavramının Şamanizm ve Zerdüştlükten kaldığına dair ortaya konulan iki görüş temelde bir dizi zorlamalara dayanmaktadır. Bundan dolayı bu iki görüş üzerinde durmadan geçiyoruz.

Bu durumda geriye bir şık kalıyor. O da Kızılbaşlığın Safeviler'den kaldığını savunan görüştür. Gerçekten tarihsel veriler bize Kızılbaş kelimesinin Safeviler 'den kaldığını öğretmektedir. Buna göre Şeyh Haydarın halifeleri on iki dilimli kırmızı başlıklar takmış ve Kızılbaş ismi buradan kalmıştır.⁴⁶ Kızılbaş ismi, Osmanlılar zamanında Ehl-i Beyt Dostlarını küçümsemek amacı ile de kullanılmıştır.

⁴⁵ ÖZ, aynı makale

⁴⁶Bir örnek için bkz.:

ŞENER, aynı eser, s. 81

2.10. Alevilik Gulat mıdır?

Bazı araştırmacılara göre Alevilik, Hz. Ali ve Ehl-Beyt sevgisinde aşırıya gitmiş, Hz. Ali'nin –haşa - Allah ile hulul ettiğine inanan sapık bir taifedir.⁴⁷ Bu tür bir inanç güden kişilere ise “*Gulat*” ismi nispet edilmektedir.

Halbuki bu, Aleviliğe atılmış bir iftiradır ve hiçbir sağlam dayanağı yoktur. Bu yazarların yaklaşımı nefsanî, mutaassıfça ve daha açıkçası sapık bir yaklaşımdır. Alevilik Hz. Ali'nin taraftarı demektir, yoksa –haşa- Hz. Ali ile Allah'ın hulul ettiğine inanmak değildir.

Eğer Aleviler arasında birkaç kişi çıkmış ve Hz. Ali ile Allah'ın hulul ettiğini iddia etmişse, bu sadece faillerini bağlar, yoksa bütün Alevileri bağlamaz. Biz açık konuşuyoruz, eğer isterseniz Aleviler arasında Hz. Ali ile Allah'ın hulul ettiğine dair bir inancın yaygınlığını araştırmak amacıyla bir anket yapalım ve sonucu birlikte görelim. Kaldı ki önemli olan insanların görüşü değil, Aleviliğin orijinlerinin bize öğrettikleridir.

2.11. Alevilik Kültür müdür?

Revaçta olan bir diğer görüşte Aleviliğin kültür olduğunu iddia ediyor. Bu tez, hem Sünnilerce ve hem de Sosyalistlerce ortaya atılmış olup, yine bu görüş sahibi insanlar tarafından savunulmaktadır. Alevi Aydını (!) diye öne atılan bir dizi araştırmacıda bu

⁴⁷ Birkaç örnek için bkz.:
SAMANCIGİL, aynı eser, s. 10 vd.
GÖLPINARLI, aynı eser, s. 54-55

görüşü paylaşmaktadırlar. Hatta hadlerini aşarak, Diyanet İşleri Başkanlığı'nın "*Alevilik bir din değildir, mezhep de değildir. Folklor oyunları, türküler, sazıyla, Bektaşî fıkralarıyla bir kültürdür.*"⁴⁸ diye üslubunu bulan ve kendi gerçeğinden başka bir gerçek tanımayan bu zihniyete hak verircesine "*Anadolu Aleviliği başlı başına bir kültürdür.*"⁴⁹ diyebilecek kadar işi ileriye götürebilmişlerdir. Aleviliğin kültür olduğunu iddia eden bu zevatın, kültürsüzlüğünü anlatmaya gerek yoktur sanırım. Amaçlar aynı olunca, haliyle eylemlerde aynı oluyor.

Burada bir soru sormak gerekiyor. Aleviliği kültür olarak tanımlayan bu zevatın maksadı nedir? Niçin Aleviliği bir kültür olarak tanımlıyorlar? Sebebi çok basit ! Sosyalistler bu yolla Alevi kültürünü kullanacaklar, binlerce ve belki de milyonlarca taraftar kazanacaklar. Böylece Alevilik ; bir çok 'izm' leri ve bunlar gibi bir dizi kof ve Alevi düşüncesi karşısında, çocuk düşüncesi gibi kalan bu ideolojileri beslemek suretiyle tarihe karışacak ve yok olup gidecektir. Sünniler, daha doğrusu her zaman hakim otoritenin yanında olan bir kısım Sünni de, bu yağmaya katılacak, taraftar kazanacak ve Alevilik Sünniliği besleyerek yok olacaktır. Böylece Sünnilik, Anadolu coğrafyasında Ehl-i Beyt Mektebinin temsilcisi olan Aleviliği yenmeyi, Onu yok etmeyi becerecektir. Yüz yıllar boyunca kurduğu düş, gerçek olacaktır.

Aleviliği kültür sayan bu zevatın amaçları üzerinde yüzeysel olarak konuştuğundan sonra,

⁴⁸ Aydınlik Gazetesi, 16. 11. 1994 tarihli nüsha

⁴⁹ Bir örnek için bkz.:

Lütfü KALELİ, 1993, 'Aleviliği Kültür Saymayan Kültürsüzdür', Pir Sultan Abdal Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 5

Aleviliğin bir kültür olup olmadığını inceleyelim. “*Bir kısmı maddi ve bir kısmı da manevi olan kültür*”⁵⁰ insanın ettiklerinin toplamından ibarettir. Bu nedenle kültür değişmeye müsait ve mahkumdur. Bunlardan yola çıkarak Aleviliğin bir kültür olmadığını, ama inanç sistemi etrafında meydana gelen bir kültürden bahsedebiliriz. Çünkü kültür değişkendir, ama inanç sabittir, yani değişmez. Tarihi boyunca Alevi kültüründe değişen bir çok şeye örnek verebiliriz, ama Alevi inanç sisteminde bir değişiklik meydana geldiğini söyleyemeyiz. Misal olarak Alevi Edebiyatı’nda çoğunlukla işlenen konu Allah–Muhammet–Ali ve Ehl-i Beyt sevgisi ve bunların bize öğrettikleridir. İşte, Alevi Kültürü ’nün bir unsuru olan bu edebi eserlerde işlenen konunun inanç sistemi olması, bize Aleviliğin kültür olmadığını ancak, inanç sistemi etrafında oluşan bir kültürün varlığını ispatlamaktadır. O da “*Alevi Kültürü*” ’dür.

2.12. Alevilik Bir Yaşam Biçimi midir?

Değildir! Bu iddia da az önce konuştuğumuz iddia gibi çeşitli kasıt ve zorlamalara dayanmaktadır. Çünkü yaşam biçimi de, tıpkı kültür gibi inanç sisteminin etrafında oluşur.

Mesela;
 Alevi helâl kazanır.
 Alevi doğruyu söyler.
 Alevi hakkını alır.
 Çünkü bunu emreder Alevilik.
 Alevi içki içemez.
 Alevi zina işleyemez.

⁵⁰ BERGER, aynı eser, s. 33

Alevi hırsızlık yapamaz.
Çünkü bunu emreder Alevilik.

İşte bu emir ve yasaklar etrafında oluşur yaşam biçimi. Öyle ise burada Aleviliğin bir yaşam biçimi olduğundan değil de, Alevi inancı etrafında oluşan bir yaşam biçiminden bahsedebiliriz.⁵¹ Bu Alevi yaşam biçiminin de Aleviliğin sadece bir parçası olduğunu belirtmek yararlı olacaktır.

2.13. Alevilik Nedir?

Buraya kadar konuştuğlarımızı toparlayacak olursak çıkan sonuç şudur: Alevilik çeşitli kişilerce ve çeşitli yollarla – çoğu zaman zorlama ve iftiralar ile – hep İslam dışında aranmıştır. Hikmet-i sebebi ne ise Alevilik hiçbir zaman İslam dairesine sokulmamış İslamiyet'in Aleviliğe bir örtü olduğu ileri sürülmüştür. Bunları hep, Aleviliği yok etmek isteyen düşmanlar söylemiştir.

Bakış açılarımızın farklı olmasıyla birlikte, bizim Alevilik tanımımıza yakın olan Alevilik tanımları da var-dır.⁵² Ancak bu tanımlar bize göre yetersiz ve kısırdır.

Bize göre Alevilik; Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla ve diğer yollarla Hz. Muhammet'e vahiy edilen Kur'ân- ı Kerîm ile Ehl-i Beyt-i kendine rehber edinen; yaşam ve akıl ile bütünleşen; kendisini yaşamın her sahasına koyduğu kanunlarla hissettiren emir ve yasaklar bütünüdür.

⁵¹ Destekleyici bir örnek için bkz.:

Rıza YÜRÜKOĞLU, 1993, Değirmenin Bendine: Arif SAĞ' ı Müzik-Siyaset ve Alevilik Üzerine Sohbet, Alev Yay., s. 170 (Görüş Arif SAĞ'a aittir.)

⁵² ÖZKIRIMLI, aynı eser, s. 7

Bunu biraz açalım: *“Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla ve diğer yollarla Hz. Muhammet’e vahiy edilen Kur’-ân-ı Kerîm ve Ehl-i Beyt’i kendine rehber edinen”* yargısını, inşaallah daha sonraki zamanlarda *“Aleviliğin Kaynakları”*⁵³ adlı bir makalede açıklayacağız.

İkinci olarak, *“yaşam ve akıl ile bütünleşen”* dedik. Çünkü insanı Allah yaratmıştır; nefsinin insana ne fısıldadığını bilir ve Allah insana şah damarından daha yakındır.⁵⁴ Yoksa burada ki yaşam ve akıl ile bütünleşmesinden kastımız, dinleri kurallı ve kuralsız dinler olarak ayırıp da, Aleviliği her çağda değişen kuralsız dinler sınıfına koyan, akıl ve yaşam ile bütünleşme değildir.⁵⁵ Çünkü kuralsız dinler, doğası gereği kaypak, döneke ve tutarsızdır. Bu gün savunduğu bir görüşü elli yıl sonra en sert şekilde eleştirebilir. Örneğin bundan dört yüzyıl önce Pir Sultan Abdal bir kahraman olurken, bu gün popüler deyimle bir gerici veya yobaz olabilir. Çünkü Pir Sultan Abdal, temelde dini motiflerle işlenmiş ve dini bir düzen için başkaldırmıştır. Yani Pir Sultan Abdal’ı, Pir Sultan Abdal yapan Onun dinidir. Nitekim bunu Onun şiirlerinde çok net bir şekil de görebiliriz. Ama biz bu gün Aleviliği kuralsız dinler sınıfına koyup tanımlarsak, Pir Sultan Abdal’a yobaz veya gerici dememiz gerekmektedir. Bu ise, bir çelişki ve kendi değerlerimize bir nankörlüktür.

“Kendisini yaşamın her sahasına yaydığı kanunlarla hissettiren emir ve yasaklar bütünüdür.” dedik. Çünkü Alevilik ekonomiden, hukuka, eğitime,

⁵³ Bu kitapta ki ikinci makale; Velayet Dergisi’nde yayın için sırada.

⁵⁴ Kaf/16

⁵⁵ YÜRÜKOĞLU, aynı eser, s. 67-68 (Yadsıdığımız görüş Arif SAĞ’a aittir.)

siyasete yani kısaca yaşamın her sahasına yaydığı kanun ve prensiplerle insanlığın hem maddi ve hem de manevi alandaki mutluluğunu vereceğini vaat etmiştir. Çünkü bütün bu kanunlar yaşam ile akıl ile bütünleşerek insana kurtuluşu sunmuştur. Çünkü Allah insana yakındır ve Onun bütün gereksinimlerini bilir.

Biz inancımızı şu cümlede özetliyoruz.

**“LA İLAHE İLLALLAH; MUHAMMEDEN
RESULULLAH; ALİYYEN VELİYULLAH”**

Çağrımız bu şiar etrafında birleşmedir!

3. ALEVİLİĞİN KAYNAKLARI

3.1. Giriş

Kaynak sorunu her açıdan önemli bir konudur. Özellikle Alevilik açısından, Aleviliğin sahip olduğu değerler orijinini bu kaynaklardan alacak ve günümüz problemlerine üretilecek çözümler bu alt yapı üzerinde yükseltilecektir. Bu yüzden, bizde Aleviliği gerçek manada öğrenmek istiyorsak, hayat programımızı Aleviliğin sahip olduğu değerlere göre ayarlamak istiyorsak Aleviliğin kaynaklarını bilmek zorundayız. Hatta bu kaynakları ciddi biçimde tetkik etmeliyiz. Edindiğimiz bilgiler ve uyguladığımız pratiklerin havada kalmasını istemiyorsak, bunu yapmalıyız.

Biz de bu makaleyi, bu bilinçle yazma işine koyulduk. Yaptığımız araştırmalar sonucunda ise, Aleviliğin kaynaklarının iki ana başlık altında toplanmasının en doğru yöntem olduğunu öğrendik. Bunlar:

1. Genel kaynaklar

2. Özel kaynaklar 'dır.

Genel kaynaklar ana başlığı altında toplanan kaynaklar dünya ölçüsünde bütün Ehl-i Beyt dostlarının ortak olduğu kaynaklardır. Çünkü Alevilik doğru değerlendirecek olursak, yalnızca Anadolu'ya hapis olmuş bir inanç değil, aksine dünya Müslümanlarının üçte birini teşkil eden büyük bir okuldur. Dünyanın çeşitli yerlerinde On İki İmamın velayetine inanan çeşitli ırk ve uluslardan yüz milyonlarca insan, genel kaynaklar ana başlığı altında toplanan Kur'ân-ı Kerimin ve Ehl-i Beyt'in öğrettiği yolda ilerlemektedirler.

Özel kaynaklara gelince bunlar, Anadolu coğrafyasında yaşayan Ehl-i Beyt dostlarının, genel kaynaklara bağlı olarak ortaya çıkardığı, ürettiği kaynaklardır. Üzücüdür ki, bu kaynaklar dünyanın değişik yerlerinde yaşayan Ehl-i Beyt dostları tarafından yeterince tanınmamaktadırlar. Çünkü tarihsel süreç içerisinde, koparılan ilişkiler, aynı İmamlara elini uzatmış bu insanları bir birine yabancı bırakmıştır. Bu kopan ilişkileri yeniden canlandırmak ve bu yabancılaşmayı ortadan kaldırmak ise, bizim çabalarımızla olacaktır. Umulur ki bu işi başarırız.

Şimdi ise bu kaynaklar hakkında detaylı şekilde konuşalım.

3.2. Genel Kaynaklar

Aleviliğin genel kaynakları iki tane olup, Kur'ân-ı Kerim ve Ehl-i Beyt tarafından temsil edilmektedir. Bu sözümüzün delili ise gerek Ehl-i Sünnet ve gerekse de Ehl-i Beyt kaynaklarından mütevatir olarak bize ulaşan efendimiz Muhammet'in; ***“Şüphesiz, ben sizlere iki ağır emanet bırakıyorum; bunlardan biri Allah'ın kitabıdır ki, onun bir ucu Allah'ın elindedir***

ve bir ucu da sizin elinizdedir. En büyük emanet de budur. Diğeri ise, öz soyum, Ehl-i Beytimdir. Bunlara sınıksız sarıldığınız müddetçe asla sapıklığa düşmezsiniz. Bu ikisi bana ulaşınca kadar asla birbirinden ayrılmazlar. Rabbinden ben bunu istedim; O da kabul etti. Bu yüzden asla onlardan ileriye geçmeyin ki, helak olursunuz ve onlara bir şey öğretmeye kalkmayın, çünkü onlar sizden daha çok bilginler.” şeklinde rivayet edilen Sekaleyn Hadisi 'dir.⁵⁶

Bu genel delilimizi getirdikten sonra, bu iki kaynak hakkında konuşmaya devam edelim.

3.2.1. Kur'ân-ı Kerim

Alevilik, Kur'ân-ı Kerim 'in dinin temel kaynağı olduğuna, Allah tarafından Cebrail vasıtasıyla vahy edildiğine, bugüne kadar en ufak bir değişikliğe uğramadığına ve bundan sonra da uğramayacağına, ve Kur'ân-ı Kerim'in Ehl-i Beyt ile bir bütünlük arz ettiğine inanır.

Alevilikte Kur'ân-ı Kerim dinin temel kaynağını oluşturur ve her Alevi'nin başı bu itibarla Kur'ân 'a bağlıdır. Kur'ân-ı Kerim de ki bir haramı helal, helali de haram ilan; Onda ki her hangi bir ayeti ve hükmü inkar edemez.⁵⁷

Pirimiz, Pir Sultan Abdal, Kur'ân-ı Kerim'e bağlı olduğunu ve Aleviliğin temel kaynağının

⁵⁶Birkaç örnek için bkz.:

Sahih-i Müslim, 7/122

Sünen-i Tirmizi, 2/307

Sünen-i Daremi, 2/437

⁵⁷ İmam Ali -a- der ki: 'Rabbinizin kitabı sizdedir, yanınızdadır; helalinide apaçık bildirmektedir, haramını da.'

Hz. İmam Ali -a-, aynı eser, s. 26

Kur'ân-ı Kerim olduğunu, şu mısralarla dile getirmektedir:

“Pir Sultanım Haydar heman⁵⁸
Dağları bürüdü duman
İşte İncil⁵⁹, işte Kur'ân
Seçebilirsen gel beri”.⁶⁰

Elbette, Kur'ân-ı Kerimin Alevilikte dinin temel kaynağını oluşturması, Kur'ân-ı Kerimin Allah katından insanlara bir rahmet olarak vahy edilmesine dayanmaktadır. Çünkü insanı yaratan Allah, insanı daha iyi tanı-maktadır. Onun güçlü ve zayıf noktalarını iyi bilmektedir. İnsanın mutlu olması içinde ona uyması gereken bir programı göndermiştir. Bu ise Allah'ın Rahim sıfatınının bir gereğidir.

Üstadımız Kul Himmet, bu gerçeği yani Kur'ân-ı Kerimin vahy edildiğini şu dörtlülle dile getirmektedir:

“Hakkın⁶¹ emri ile Cebrail⁶² indi
İndi de namına Sultanı sundu
Allah Muhammede selam gönderdi
Muhammedsün deyü bendin⁶³ çözüdü”⁶⁴

On yedinci yüzyılda yaşayan Alevi şairi Derviş Mehemed, güzel bir dörtlüğünde Kur'ân-ı Kerim ve

⁵⁸ Heman: Hemen

⁵⁹ İncil: Hıristiyanlığın kutsal kitabı.

⁶⁰ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s. 106

⁶¹ Hakk: Hakk Teala, Allah.

⁶² Cebrail: Vahiy meleği

⁶³ Bend:Bağ, bağlama.

⁶⁴ Besim ATALAY, 1991, Bektaşilik ve Edebiyatı, Ant Yay., s. 124

diğer üç ilahi kitabın vahiy edildiğini şöyle anlatmaktadır:

“Yaratmıştır on sekiz bin alemi
 Cebrail arştan indirdi kelamı
 Dört kitabın⁶⁵ yazıldığı kalemi
 Deyen bilmez, bilen demez ne seyran”.⁶⁶

Kur’ân-ı Kerim hakkında konuşuyorken, burada ilginç bir konuya değinmek yerinde olacaktır. Pek çoğunuzun da bildiği gibi son zamanlarda Aleviler arasında bazı insanların Kur’ân-ı Kerimin bozulduğuna, Ehl-i Beyt hakkındaki bazı ayetlerin Kur’ân-ı Kerimden çıkarıldığına dair bazı iddiaları ile karşı karşıya kalıyoruz. Bu iddianın ilginç olması son zamanlarda meydana çıkmasında kaynaklanmaktadır. Gerçekten de Aleviler arasında bu iddianın on en fazla yirmi yıllık bir tarihi vardır. Halbuki bundan on veya yirmi yıl öncesine kadar bu tür iddialar yoktu. Bu iddialar bir yana Kur’ân-ı Kerim el üstünde tutulurdu (ki günümüzde de bu devam etmektedir). Hz. Ali’nin konuşan Kur’ân olduğu söylenerek bütün Aleviler’in Kur’ân-ı Kerimi öğrenmesi ve onu kendi hayatına tatbik edilmesi gerektiği öğütlenirdi. Nitekim Alevi şairlerinin Kur’ân-ı Kerimden saygıyla bahsetmeleri ve bugüne kadar Aleviliğin temel orijinlerinde bu tür bir iddiaya rastlanmaması, bu sözümüzün en iyi kanıtıdır.

Muhittin şöyle der:

⁶⁵ Dört Kitap: İslam inancında Allah’ın indirmiş olduğu dört kutsal kitap. Bunlar Tevrat, Zebur, İncil ve Kur’an-ı Kerim.

⁶⁶ Saadettin Nuzhet ERGUN, On Yedinci Asırdan Beri Bektaşî-Alevî-Kızılbaş Şairleri ve Nefesleri, İstanbul Maarif Kütüphanesi, s. 30

“Şanında inmiştir ahsenül kıyas⁶⁷
 Budur gökten inen furkan⁶⁸ dediler.
 Sıfatı⁶⁹ yüzünün evrakı⁷⁰ gibi
 Yüz on dört sureye⁷¹ Kur’ân dediler.”⁷²

Kur’ân-ı Kerimin 6666 ayetten müteşekkil olduğu yolundaki iddia bizi ilgilendirmez, sadece Ehl-i Sünneti bağlar. Çünkü bu iddia Ehl-i Sünnet kişi ve kurumlarınca savunulmaktadır. Halbuki Aleviliğe göre, Kur’ân-ı Kerimin 6666 ayetten müteşekkil değildir. Ve gerçekte olanda budur. Bazı Alevi araştırmacılar da bu hataya düşüyorlar. Ehl-i Beyt’le bir bütünlük arz eden Kur’ân-ı Kerim’i Ehl-i Sünnet’in anladığı gibi anlıyorlar. Gerçekte ise bunların yapması gereken şey, Kur’ân-ı Kerimi anlamak için Hz. Ali’ye yani Onun bize bırakmış olduğu bilgisine başvurmalarıdır. Çünkü Hz. Ali kendi deyişi ile “**Konuşan Kur’ân**” dır.⁷³

Bir diğer iddia ise, Kur’ân-ı Kerimin, Üçüncü Halife Osman Bin Affan zamanında toplanırken, Ehl-i Beyt hakkında bazı ayetlerin çıkarıldığı yolundadır. Bu da temelden yanlış bir iddiadır. Çünkü Kur’ân-ı Kerim ilk kez Hz. Muhammet zamanında Hz. Ali

⁶⁷ Ahsenül kıyas: Çok güzel macera, hikaye, rivayet.

⁶⁸ Furkan:Doğruyla yanlış ayıran şey, Kur’an-ı Kerim

⁶⁹ Sıfat: Özellik, vasıf, nitelik

⁷⁰ Evrak: Belge

⁷¹ Yüz on dört sure: Kur’an 114 sureden oluşur.

⁷² ATALAY, aynı eser, s. 140

⁷³ İmam Ali -a- şöyle der: ‘Sorum beni yitirmeden; çünkü ant olsun Allah’a, Kur’anda hiçbir ayet yoktur ki, niçin ve kimin hakkında indi, düzlükte mi dağlıkta mı, hepsini en iyi bilenim ben. Gerçekten de Rabbim bana anlayan bir akıl, söyleyen bir dil ihsan etmiştir.’

İmam Ali -a-, Nehc’ul Belağa, s. 402

tarafından bu günkü şekli ile toplanmış ve Hz. Muhammet'e sunulmuştur.⁷⁴

Burada özellikle altını çizmek gerekiyor. Alevilere çeşitli kararlarla enjekte edilmeye çalışılan, Kur'ân-ı Kerimin bozulduğu veya bazı ayetlerinin çıkarıldığı yönündeki iddialara karşı halkımızın çok uyanık olması gerekiyor. Çünkü bu iddia aramızdan çıkan veya aramıza giren ama Alevilik ile, On iki İmam ile, Hacı Bektaş-ı Veli ile bir alakası olmayan düşmanlarca ortaya atılmıştır ve bu günde bunlar tarafından desteklenmektedir. Dikkatli olmalıyız, çünkü düşman uyanık ve işini biliyor Kur'ân-ı Kerimin bozulduğunu iddia ederek Aleviliği temelden yıkmak istiyor.

Bu durumu, bir vadinin ortasından akan bir akar suya benzetebiliriz. Düşünün ki, bir vadi boyunca akan akarsu bu vadiyi kaplayan çiçekleri ve bitkileri beslemektedir. Onlara hayat vermektedir. Bu su kuruduğu takdir-de vadiyi kaplayan çiçekler ve bitkilerde kuruyacaktır. İşte Alevilik tıpkı bunun gibidir. Dinin kaynağı da Kur'ân-ı Kerimdir. Eğer o kaynak kurursa dinde yok olur, gider. Bitkilerin kurumaması gibi inananlar da dağılır. Zaten yaşadığımız şu dönemde aynı tecrübeleri geçirmiyor muyuz? Görüyorsunuz, halkımız çeşitli ideolojilere ve dinlere eğilim gösteriyor; onlara tabii oluyorlar

Neden?

Çünkü kaynağımızı kurutmak istiyorlar da ondan. Eğer biz bu dağılmayı durdurmak ve Aleviliği yeniden tarihin sahnesine çekmek istiyorsak, bu

⁷⁴ Birkaç örnek için bkz.:
Tarih-i Vasıt, s. 102
Kenz-ul Ummal, 17/109

kaynağı korumak zorundayız. İzzetin, zaferin ve kurtuluşun yolu Kur'ân-ı Kerimden geçer.

Diğer taraftan Kur'ân-ı Kerimden nasıl istifade edeceğimizi bilmek zorundayız. Yine bilmek zorundayız ki, Kur'ân-ı Kerim muskalar yapıp, insanların arasına mutsuzluk ekmek için indirilmemiştir. Çünkü bu tür uğraşlar şeytani özellikler taşıyan insanlar tarafından yapılmaktadır. Bunlardan korunmanın yolu ise, Kur'ân-ı Kerimin emirlerini yeri getirmek, yasaklarını yapmamak, kısaca onu pratize etmektir.

Nitekim Muhittin şöyle der:

“Kılarız namazı, kılmayız değil
Biz hakkın emrini bilmeyiz değil
Kur'ân kitabımız İslam dinimiz
Hadisten⁷⁵ ayetten⁷⁶ almayız değil”⁷⁷

Son olarak şunu söylemek yerinde olacaktır. Alevilik açısından, Kur'ân-ı Kerim insanların hidayeti için yalnız başına yeterli değildir. Hidayet için Kur'ân-ı Kerim ile Ehl-i Beyt'in birlikteliği gerekmektedir zaten Hz. Muhammet; **“Bu ikisi bana ulaşıncaya kadar birbirinden ayrılmazlar.”**⁷⁸ diyerek bu gerçeğin altını çiziyor. Biz bu hadisten şunu anlıyoruz ki, Kur'ân-ı Kerimin başına gelenler Ehl-i Beyt'in, Ehl-i Beyt'in başına gelenler de Kur'ân-ı Kerim'in başına gelecektir. Tarih gerçekten de bize öğretmiştir ki, Kur'ân-ı Kerim ve Ehl-i Beyt aynı kaderi paylaşmışlardır. Nitekim hem Hz.

⁷⁵ Hadis: Hz. Muhammet'ten ve On iki İmamlardan aktarılan söz, davranış ve fiillerin toplamı.

⁷⁶ Ayet:Kur'an cümlesi.

⁷⁷ ATALAY, aynı eser, s. 111

⁷⁸ Cümle, Sekaleyn Hadisi'nden bir parçadır.

Muhammet'in ve hem de Hz.Ali'nin şehit edilmesinden hemen ardından bazıları Kur'ân-ı Kerimi kendi arzularına göre yorumlamışlardır. Hatta bazıları Kur'ân-ı Kerimin sayfalarını mızraklarının ucuna takma cüretinde dahi bulunabilmişlerdir. Bu günde aynı zevatın bir devamı olan İlhan ARSEL, Turan DURSUN ve Erdoğan AYDIN gibi Kur'ân-ı Kerim 'in batınından – zahirinden, muhkeminden – müteşabbihinden, nasihinden – mensuhundan, tevilinden – tefsirinden, bilgisi olmayan bu in-sanlar, Kur'ân-ı Kerimi kendi keyifleri doğrultusunda yorumlamaktadırlar. Biz rahatız. Çünkü tarih, bunları da tıpkı fikirsel alandaki ataları gibi, çöplüğünde hak ettikleri yere atacaktır.

3.2.2. Ehl-i Beyt

Kur'ân-ı Kerimden sonra Aleviliğin ikinci genel kaynağını Ehl-i Beyt teşkil eder. Nitekim Alevi Edebiyatı bu konuda oldukça zengin bir külliyata sahiptir. Örnek olması açısından aşağıya Pir Sultan Abdal 'dan bir dört-lük alıyoruz:

“Pir Sultanım buna can mı dayanır
Bir dostum var gah uyur, gah uyanır
Ehl-i Beyit al kanlara boyanır
Düşün Ehl-i Beyt'i sabret bakalım”⁷⁹

Ehl-i Beyt hakkında konuşuyorken, bazı Sünni alimlerinin bazı tahriflerle Ehli Beyt'in İslam'da ki makamını düşürmeye çalışmalarına da değinmek yerinde olacaktır. Bunu zaten hilafet meselesiyle, vasiyetname sorunuyla ve nihayet Kerbela Katliamı

⁷⁹ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s. 83

ile pratiğe döktüler. Fazla bir zaman geçmeden Kur'ânı yanlış yorumlayarak ve Hz. Muhammet'in hadislerini tahrif ederek bu uğraşlarını devam ettirdiler.

Hadisleri tahrif etmelerinin en güzel örneği, Sakaleyn Hadisi'nde ki “*öz soyum, Ehl-i Beyt'im*“ yerine “*sünnetim*“ ibaresini yerleştirmeleridir.⁸⁰ Bunu bir tahrif olduğu “*öz soyum, Ehl-i Beyt'im*” ibaresinin hem Ehl-i Sünnet ve hem de Ehl-i Beyt kaynaklarında yer alması ve bu hadisin tevatür halinde bize ulaşmasından dolayı açıktır.

Diğer taraftan Sekaleyn Hadisi, bazı Sünni alimlerin söylediği şekilde ise, yani Hz. Muhammet, bizlere Kur'ân'ı ve kendi sünnetini bırakmışsa bu durumda Alevilik, yine haklıdır. Çünkü Hz. Muhammet bizlere kendi sünnetini bırakmıştır; Ebu Bekir, Ömer, Osman, ve Muaviye'nin sünnetini değil. Ehl-i Sünnet'in (Sünniler'in) değerli bildiği bu insanlar bir çok kez Hz. Muhammet'in Sünnetine uymamış ve sünnetten saparak, uyduruk uygulamaları devreye sokmuşlardır. Bunlar çeşitli kitaplarda detaylı olarak incelenmiştir.⁸¹ Biz burada konuyu uzatmamak için iki örnekle yetineceğiz.

Birinci örnek: Mervan İbn-i Hakem tarafından rivayet edilir ki, Osman kendi hilafeti döneminde, hacc ile umreyi birlikte yapmayı yasaklıyor, Hz. Ali ise hacc ile umreye niyet ederek “*Lebbeyk, Ben*

⁸⁰ Bir örnek için bkz.:

Siret-i İbn-i İshak, S. 969

⁸¹ Birkaç örnek için bkz.:

Muhammet Tıcani es-SEMAVÎ, 1993, ...Ve Hidayete Erdim, Can Yay.

Cafer SUBHANÎ, 1996, Hazret-i Ali' ye Neler Yaptılar, Evrensel Yay.

Abdulkaki GÖLPINARLI, 1993, Hazret-i Ali, Der Yay.

Resulullah (s) ‘ın sünnetini kimsenin sözüyle terk etmem!’ diyor.⁸²

İkinci örnek: Ehl-i Beyt İmamları’nın beşincisi olan İmam Muhammet Bakır’a Abdullah Bin Muammer adında ki bir Sünni, İmam’ın mut’a nikahı hakkında ki hükmünü soruyor. İmam (a) ise **“Allah onu kitabında helal kılmıştır; Peygamberin sünnetinde yer almıştır; ashabı da onunla amel etmiştir.”** diye cevap verince Abdullah, **“Fakat İkinci Halife (Ömer) onu yasaklamıştır.”** diyor. İmam (a) ise, **“Sen kendi dostunun fetvasına uy, bende Resulullah(s’ın hükmüne.”**⁸³ diyerek Abdullah’ı susturuyor.

Bu iki örnek bize gerçekte Ehl-i Sünnet ‘in kimin sünneti üzerinde olduğunu bize açıkça göstermektedir. Ehl-i Beyt ise her zaman, sapmalara karşı Hz. Muhammet’in sünnetini korumuştur. Bundan dolayı Ehl-i Beyt sünnetin takipçisi temsilcisi ve koruyucusudur. Zaten Hz. Muhammet, **“Ali bendendir, ben Alidenim; benim eda edeceğimi yalnız Ali eda eder ve ben eda ederim.”**⁸⁴ diyerek sünnetin temsilcisini bize gösteriyordu.

Ehl-i Sünnet ‘in Ehl-i Beyt ‘in makamını düşürmek için, Kur’ân-ı Kerim ‘i kasıtlı yorumlamalarına verilecek en açık örnek ise, Ahzap Suresi’nin otuz üçüncü ayetinde geçen Ehl-i Beyt kelimesinin kimleri kapsadığı noktasında ki yorumlardır. Bir çok Ehl-i Sünnet ve Ehl-i Beyt kaynağı bu noktada birlik olmuşlardır ki, bu ayet İmam Ali , Hz. Fatıma, İmam Hasan ve İmam Hüseyin hakkın da nazil olmuştur. Ancak Ehl-i Sünnet ‘ten bir gurup mutaassıp kişiler Ehl-i Beyt ‘e Hz.

⁸² Sahih-i Buhari, c. 6, Hadis No:766

⁸³ Keşf-ul Gumme, 2/362

⁸⁴ Cami, 2/55

Muhammet'in hanımlarını da eklemişlerdir. Ancak bu apaçık bir tahriftir.

Hem Ehl-i Sünnet ve hem de Ehl-i Beyt kaynaklarından mütevatir olarak, ayetin nüzul sebebi şöyle anlatılmaktadır: Hz. Muhammet bir gün yünden, siyah renkli bir elbise (aba) omzuna almış, sonra Hasan, Hüseyin, Fatıma ve Ali'yi elbisesinin altına almış ve mezkur ayeti okumuştur.

Ümmü Seleme, *“Ya Resulullah (s), bende onlardan mıyım?”* diye sorunca Resulullah (s), *“Hayır! Sen hayır üzeresin.”* diye karşılık vermişlerdir.⁸⁵ Ayrıca bunu Hz. Aişe de tasdik etmiştir.⁸⁶

3.3. Özel Kaynaklar

Özel kaynaklar ana başlığı altında, Ehl-i Beyt Mektebinin Anadolu coğrafyasında ürettiği ikincil kaynaklar etrafında konuşacağız. Bu kaynaklar genel olarak Kur'ân-ı Kerim ve Ehl-i Beyt'in öğrettiği şekilde ortaya konulmuştur. Şimdi atalarımızın ürettiği ve bize kadar ulaştırdığı bu kaynaklar etrafında konuşalım.

3.3.1. Hüsniye

İmam Cafer-i Sadık'ın hizmetinde bulunma saadetine ulaşmış bir cariyenin serüvenini ve Sünnilerin önde gelen alimleriyle tartışmalarını ihtiva eden muhteşem

⁸⁵ Birkaç örnek için bkz.:

Cami, 2/7

Ed-durr-ul Mensur, 5/179

⁸⁶ Birkaç örnek için bkz.:

Tefsir-il Kur'an-il Azim,3/485

Mecma-il Beyan, 8/357

bir eserdir. Alevilik genel hatları ile bu eserde bulunabilir. Genelde Sünnilik ile Alevilik arasında ki ayrılıklar tartışılmış ve Hüsniye her seferinde galip gelmiştir. Ancak bu kitabın tek eksik noktası eserde kullanılan dilin eski olmasıdır. Kitap sadeleştirilmek ve gerekirse şerh edilerek etkin biçimde kullanılabilir.⁸⁷

3.3.2. Buyruk

Safeviler döneminde ve Bisati adında biri tarafından yazıldığı tahmin edilmektedir. Kitap İmam Cafer Buyruğu adıyla da meşhurdur. Kitap genel yapısıyla Hz. Muhammet'in doğumu ile İmam Hüseyin'in Kerbela'da şehit edilmesinin ardından intikamının alınmasına kadar ki, İslam Tarihini işlemektedir. Ancak kitaba zamanla bazı hurafeler eklenmiş, bu suretle de kitabın muhtevası bozulmuştur Ana metne bağlı kalınarak, bazı düzeltmeler yapılarak ve belirli bir plan çerçevesinde yeniden yazılarak kitap verimli hale getirilebilir.⁸⁸

3.3.3. Alevi Edebiyatı

Bunlar daha çok Alevi şairlerinin şiirlerinden oluşmak-tadır. Çok harika olan bu şiirler, Ehl-i Beyt Mektebi'nin birer klasiği gibidirler. Ancak, üzücüdür ki, son zamanlarda Aleviliği kendisine kalkan olarak kullanmak isteyen bazı insanlar, bu nefis şiirleri kendi heva ve heveslerine göre yorumlamakta ve bu suretle halkımızı sömürmektedirler. Bizim yapmamız gereken şey, bu şiirleri belli bir metodolojiye göre toparlamak

⁸⁷ Hüsniye, tarihsiz, Ayyıldız Yay.

⁸⁸ İmam Cafer-i Sadık Buyruğu, tarihsiz. Ayyıldız Kitapevi

ve bu şiirleri şerh etmek sureti ile arka planlarını açıklamaktır. Böylece Aleviliği bu insanların elinden kurtarmış olacağız.

3.3.4. Risaleler

Alevi ariflerinin yazdığı risaleler ise özel kaynakların bir başka grubunu teşkil etmektedir. Özellikle Kaygusuz Abdal gibi ariflerin yazdığı bir çok risale vardır. Bu ve buna benzer bir çok risale kütüphanelerde ve arşivlerde Osmanlıca'dan günümüz Türkçe'sine çevrilmeyi beklemektedirler. Ancak bu tür çalışmalar günümüzde Sünni akademisyenler tarafından yapılmakta ve bize ulaşan bilgiler cüzi bir miktardan ileriye gidememektedir.⁸⁹ Bunlara bir an önce el atıp, verimli şekilde kullanabiliriz.

3.3.5. Diğerleri

Bu özel kaynaklar, bizi tanımadığımız bir dizi kaynakla tanıştırmaktadır. Mesela İmam Cafer Buyruğu'nda "***Namaz ne zaman farz olundu, kaç vakittir?***" şeklindeki bir soruya cevap verilirken "***Kâfi, Fakih, Tehsip, Ayaşi ve Safi Tefsiri***" isimli bazı kitaplardan bahsedilmekte ve bunlardan yapılan alıntılar⁹⁰ doğru olarak değerlendirilmektedir. Bu da bizi başka kaynaklara ulaştırmaktadır. Yani atalarımızın itibar ettiği ama bizim tanımadığımız kaynaklar...

⁸⁹ Abdurrahman GÜZEL, 1984, Kaygusuz Abdal Bibliyografyası, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

⁹⁰ Buyruk, s. 242

Biz yaptığımız araştırmalarla bu kitaplar hak-kında biraz da olsa bilgi bulabildik. Şimdi ise bunlar hakkında konuşalım.

Kafi, Fakih ve Tehzip bu gün Şianın (Anadolu dışında yaşayan Ehl-i Beyt dostlarının) **“Kitab’ül Erbaa” (Dört Kitap)** olarak adlandırdığı dört güvenilir hadis kitabından üçünün adıdır.

Kafi, üç kitabın ismidir: **“Usul-u Kafi”**, **“Furu-u Kafi”** ve **“Ravza-i Kafi”**. Bu üç eserin yazarı ise, Şianın en büyük alimlerinden El Kuleyni’dir.

Tehzip adlı kitabın tam ismi **“Tehzib’ul Ahkam”** ve yazarı ise Kumi ’dir. Fakih adlı kitabın tam ismi ise **“Men La Yehduruhul Fakih”**’dir. Bu eserin yazarı da Şia’nın önde gelen alimlerinden Babaveyh’ dir.⁹¹

Ayaşi’ye gelince, Ayaşi’nin tam adı Ebu’n Nasr Muhammed Bin Mesud Bin Muhmmmed Bin El Ayaşi Es Seleme’dir. Hicri üçüncü yüzyılın (miladi dokuzuncu yüzyıl oluyor) büyük müfessir, muhaddis ve alimlerinden biridir. İki yüzden fazla kitap yazmıştır. Bu kitapları özellikle astronomi, tıp, rüya ve fıkıh dallarında yoğunlaşmıştır. En meşhur eseri **“Tefsir-ul Ayaşi”** adlı –ki buyrukta bu tefsirden bahsediliyor. – iki ciltlik tefsir (Kur’ân’ın açıklaması) kitabıdır.⁹²

Safi ’ye gelince, bir tefsir kitabının adıdır. Bunun yazarı tam adı Muhammed Muhsin Bin Murteza Fayd El Kaşanidir. Ayrıca **“El Asfa”** adlı kitabı da meşhurdur. Kaşani hicri 1091 de vefat etmiştir.⁹³

⁹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz.: Bazı Şia Tefsirlerinin Tanıtımı’ Ehl-i Beyt Mesajı Dergisi, Yıl: 1, Sayı: 1

⁹² İbid

⁹³ Allame M. H. TABATABAİ, 1989, İslam’da Kur’an, Bir Yay., s. 62

3.4. Sonuç

Öyle görülüyor ki, Aleviliğin kendi temel orijinleriyle buluşturmak ve bir öze dönüş hareketi başlatmak için bir hayli çalışmak, araştırmak ve bu sonuçları yığınlara aktarmak gerekiyor. Halkımız kendisine miras bırakılan değerleri tanımalı ve öğrenmeli, gerçekleri bilmelidir.

4. ALEVİLİĞİN İNANÇ VE İBADET ESASLARI

4.1. Giriş

Her inancın ve düşünce sisteminin temelini teşkil eden kendine özgü inanç temelleri ve ibadet şekilleri vardır. İnsanın içsel huzuru ise, ulaştığı bilincin davranış biçimine dönüştüğü oranda artar. Buradan hareketle bizimde Aleviliğin inanç ve ibadet esaslarını, yani kuramsal yönü ile pratik temellerini kısa ve öz olarak ortaya koymak yerinde olacaktır.

Alevilik bizden önce çokça tartışıldığı için bazı araştırmacılar bu konuya değişik pencerelerden bakmış ve görüş belirtmişlerdir. Bazıları bu esasları yaklaşık olarak belirtmiş,⁹⁴ bazıları ise Aleviliği hep İslam dışına itme gayretinde oldukları için bu konuyu

⁹⁴ Bunlardan bir kaçını için bkz.:

Aşık Ali Metin, 1992, Pençe-i Al-i Aba, Aydınlar Mat., s. 162

M. Teyfik OYTAM, 1970, Bektaşiliğin İçyüzü;Dibi-Köşesi-Yüzü-Astarı Nedir?, İstanbul Maarif Kütüphanesi, s. 393

Baki ÖZ; 1996, Alevilik Nedir?, Der Yay., s. 269

geçıştirmişlerdir.⁹⁵ Aleviliği ‘*eski Anadolu dinlerinin bir sentezi*’ veya ‘*başlı başına bir kùltür*’ olarak gören ve bu bilinçli asimle hareketini yaymaya çalışan bu zevat her konuda olduğu gibi bu konuda da Aleviliği arkadan hançerlemiştir. Yakın zamanda ‘*Ali’siz Alevilik*’ saçmalığı ve ihaneti ile ortaya çıkan vaka gerçekte böyle bir alt yapıdan cesaret almıştır. Ama biz şunu biliyoruz ki, tarihi boyunca dünyada tanrılık taslayanlara ve zalimlere karşı savaşan atalarımızın bizlere bıraktığı miras bu ihaneti bertaraf etmeye yetecektir. Yine biliyoruz ki, atalarımızın bu savaşta gösterdiği süreklilik, Anadolu’nun içi boş eski inançlarından değil, insanları adalete, hayata, barışa çağırın tertemiz vahiyden ve bu vahyin bize öğrettiklerinden kaynağını almıştır. Bu erdemli duruşun prototipi Hz. Ali bu sürekliliğin kaynağını şöyle açıklamıştır: ‘*Gerçekten Rabbime iyiden iyiye inanmışım ben, dinimde şüphe yok.*’⁹⁶

4.2. Aleviliğin İnanç Esasları

Aleviliğin beş tane inanç esası vardır. İman etmenin bir gereği olarak her Alevi, bu inanç esaslarını araştırmalı, aklında en küçük bir şüphe kalmayınca ya kadar bu bilinçlenme sürecine devam etmelidir. Çünkü belirtildiği üzere iman ‘*sevgi ve nefretten ibarettir.*’

4.2.1. Allah İnanıcı

Alevilik, Allah’ın varolduğuna, tek olduğuna, eşi ve ortağı olmadığına, maddi ve manevi alemin yani var

⁹⁵ Bunlardan bir kaçı için bkz.:

BİRDOĞAN, aynı eser

BENDER, aynı eser

⁹⁶ İmam Ali, aynı eser, s. 191

olan her şeyin Allah tarafından yaratıldığına, mutlak manada her şeye hakim olduğuna her şeye gücü yettiğine, doğmadığına, ihtiyaç sahibi olmadığına ve vasıf edilmekten yüce olduğuna inanır.

Allah ‘a ulaşmanın iki yolu vardır : Birincisi dışsal yoldur. Yani evrenin yaratıldığını düşünerek, yaradılıştaki mükemmelliğe, mevcut düzene ve dengeye bakarak, bu yolla gücü her şeye yeten ve her şeyi bilen mükemmel bir yaratıcının varlığını akılla idrak etmektir. Allah’a ulaşmanın ikinci yolu ise, içsel yoldur. Yani insanın zor durumlar ile karşı karşıya kaldığı durumlarda, sel, deprem, fırtına gibi aciz kaldığı zamanlarda, kendisinden üstün bir güce yalvarması ve ondan yardım dilemesidir.

İnsan, Allah’ın zatı hakkında düşünmemelidir. Çünkü insan, Allah’ın zatı hakkında düşünürse, işin sonunda inkara sapar; işim içinden çıkamaz. Bundan dolayı insanlar, Allah’ın sıfatları hakkında düşünmelidirler; Allah’ın yarattıkları üzerinde düşünerek Allah’ın sıfatlarını tasdik etmelidirler. Rivayet edilir ki, Ehl-i Beyt İmamlarının altıncısı olan İmam Cafer-i Sadık huzurunda birisi **“Allah büyüktür.”** deyince, İmam Sadık bu şahısa bir soru yönelterek **“Allah neyden büyüktür?”** buyurmuşlardır. Adam, **“Her şeyden”** deyince, İmam Sadık **“Böyle demekle Onu sınırlandırdın.”** diye cevap vermişlerdir. Bunun üzerine adam **“Anam, babam sana feda olsun ya İmam, doğrusunu bana öğret!”** diye ricada bulunmuş, İmam Sadık ise **“Allah vasıf edilmekten büyüktür, de.”** buyurmuşlardır.

Tevhid ise, Allah’ı bir bilmek, O’nu her şeyden tenzih etmek, hiçbir şeye benzetmemek, ibadeti yalnız Allah için yapmak, ona eş ve ortaklar koşmamaktır.

Şah İsmail Hatayi, bir şiirinde şöyle demektedir:

‘Şah Hatayım tevhid derya denizdir
 Tevhid etmeyenler bizim nemizdir
 Pirim Şeyh Safiden⁹⁷ sermayemizdir
 On İki İmamın erkânı⁹⁸ tevhid.’

4.2.2. Peygamber İnanç

Alevilik, bütün kainatı yaratan, insanlara sayılamayacak kadar rızık veren Allah’ın Rahmet sıfatı gereği, insanların mutlu olmalarını sağlayacak mükemmel bir programı peygamberler vasıtasıyla insanlara öğrettiğine inanır. Eğer insanı yaratan Allah, evreni ve insanı yarattıktan sonra, insana mutlu olacağı yolu göstermezse, Allah’ın adalet ve rahmet sıfatları yerine gelmez. İlk peygamber olan Hazret-i Adem ile başlayan ve Hazret-i Muhammet ile biten peygamberlik zincirinin yüz yirmi dört bin halkasına (yani yüz yirmi dört bin peygamberin hepsine) inanmak, Aleviliğin ikinci inanç esasıdır.

17. yy. Alevi şairlerinden Derviş Mehemed bu konu hakkında şöyle demektedir.

“Yüz yiğirmi dört bin peygamber haktır
 Onların ervahı⁹⁹ ezelden¹⁰⁰ paktır¹⁰¹”

⁹⁷ Şeyh Safi: Safevi Devleti’nin kurucusu Şah İsmail’in atası. Asıl adı Şeyh Safiyüddin İshak-ı Erdebili’dir. 1252 yılında doğdu. Babası ile Sincar’dan Erdebil’e göç etmiş ve burada 1334 yılında vefat etmiştir. Burada Şah İsmail’in, soy bağı yerine, dini bağı ön planda tutmasına dikkat edilmelidir.

⁹⁸ Erkân: Rükünler, direkler, dayanaklar: temeller, esaslar

⁹⁹ Ervah: Ruhlar

¹⁰⁰ Ezel: Başlangıcı olmayan geçmiş zaman.

¹⁰¹ Pak: Temiz, kirlenmemiş.

İlla Muhammed'in menendi¹⁰² yoktur
İncil, Zebur, Tevrat, kaf Kurân indi.”¹⁰³

Peygamberler, insanları iyiliğe kanalize etmek ve onları mutluluğa ulaştırmak için Allah tarafından seçilmiş ve görevlendirilmiş insanlardır. İnsanların ıslah edilmesi noktasında peygamberlerin belli başlı iki tane görevi vardır.

Birinci olarak, kanun koymak ve bu kanunları halka öğretmek suretiyle yaygınlaştırmak; ikinci olarak ise, bu kanunlara sadık kalmak ve bu kanunları en iyi şekilde kendi hayatlarında pratiğe dökmektir.

Peygamberler, dini tebliğ etmeleri sırasında insanların karşısına iki delille çıkarlar. Bunlardan birincisi, insanlara tebliğ ettiklerinin mükemmelliğiyle ve akıl yoluyla karşısında ki insanları ikna etmeleridir. Nitekim Ebu Zerr Gıffari, Ammar Bin Yasir gibi bazı değerli sahabeler bu yolla Hz. Muhammet'e iman etmişlerdir. Ancak bazı insanlar, inat ederler. Ebu Cehil ve diğer bazıları gibi peygamberden olağan üstü olaylar yapmasını isterler. Burada mucize dediğimiz ikinci delil devreye girer. Hz. Muhammet'in mucizeleri, değişik siret ve siyer kitaplarında anlatılmıştır. Ancak biz bunlardan birkaçını aşağıya alalım. Rivayet edilir ki, hicretten sonra Hz. Muhammet ve Müslümanlar, Medine de çeşitli binalar inşa ediyorlardı. Bir gün Ammar Bin Yasir rahatsızlık ve hastalık sebebiyle çalışmaya katılamadı. Bunun üzerine Ammarın birkaç kişinin saldırısına uğrayarak öldürül-düğü söylendi. Peygamber(s) münafıkların bu sözlerini duyar duymaz, bu söylentinin yalan olduğunu anlatmak

¹⁰² Menend:Benzer, eş

¹⁰³ ERGUN, aynı eser, s. 27

maksadıyla elinde tutuğu taşı yere attı ve “*Yazık! Ey Sümeyye ’nin oğlu! (yani Ammar) Seni isyankar bir grup öldürecek!*” dedi.¹⁰⁴ Gerçekten de Hz. Muhammet’in vefa-tından sonra, Ammar Bin Yasir’i, Hz. Ali ile Muaviye arasında çıkan savaşta, Muaviye ’nin askerleri öldürmüşlerdir.

Hz. Muhammet’in en büyük mucizesi Kurân’dır. Kurân’da günümüze kadar ulaşan bazı mucizeler vardır. Mesela Firavun’un cesedini Kurân-ı Kerimde haber verildiği şekilde yakın bir zamanda bulunması Hz. Muhammet’in günümüze ulaşan mucizelerinden sadece birisidir. Firavun’un Kızıldeniz’de boğulması şöyle anlatılır: “*Bunun üzerine Musa ’ya; “Asanı denize vur.” diye vahyettik. Vurunca parçalandı, her biri kocaman dağ gibi oldu*”¹⁰⁵ “*İsrailoğullarını denizden geçirdik.*”¹⁰⁶ “*Denizi de açık bırak; çünkü onlar (açık görecekları bu yola girip) bir ordu halinde boğulmuş olacaklardır.*”¹⁰⁷ “*Firavun ordusuyla onları takip etti. Deniz de onları içine alıverdi. Hem de ne alış*”¹⁰⁸ “*İsrailoğullarını denizden geçirdik. Firavun ve askerleri haksızlık ve düşmanlıkla artlarına düştüler. Firavun boğulacağı anda “İsrailoğullarının iman ettiğinden başka Allah olmadığına inandım, artık bende Müslümanlardım.” dedi*”.¹⁰⁹ “*Ona: “Şimdi mi inandın; daha önce başkaldırmış ve bozgunculuk*

¹⁰⁴ Aktaran:

Saadettin ŞEREFÜDDİN, 1996, Ammar bin Yasir, İnsan Yay., s.79

¹⁰⁵ Şuara/63

¹⁰⁶ Yunus/90

¹⁰⁷ Duhan/24

¹⁰⁸ Ta-ha/78

¹⁰⁹ Yunus/90

etmiştin.” dendi.”¹¹⁰ “ Biz de bu gün seni cansız bedenle denizden yüksek bir yere atacağız ki arkadan geleceklere bir ibret olasın.”¹¹¹

Yukarı da anlatılan ve yapılan tariflere aynen uyan bir ceset, 1981 yılında Kızıldeniz kenarın da, Cebelein Mevkiinde bulunmuştur. Secde vaziyetinde buluna cesedin bütün organları tamdır. Hatta başında ki ağarmış saçları ve sakalları bile görünmektedir. Yapılan tetkikler cesedin en az üç bin yıl önceye ait olduğunu ortaya koymuştur. Mumyalanmadan üç bin yıl kadar hiçbir zarar görmeden günümüze ulaşan ceset Londra’da Biritish Museum’da sergilenmektedir. Bu cesedin Firavun’a ait olduğu artık kesinleşmiştir.

4.2.3. On İki İmam İnancı

Aleviliğin bir diğer inanç esasını imamet, daha açık bir ifade ile On İki İmam inancı teşkil eder. Çünkü peygamberin görevi sadece insanlara dini tebliğ etmek ve uyarmaktır. Nitekim Allah Teala, Kurân-ı Kerimde **“Sen ancak bir korkutucusun, her kavmin bir hidayet edeni var”** buyurmaktadır. Bu birinci delildir.

İkinci delil ise, ilahi sünnet gereği Allah’ın her Resulun ardından dini koruyacak ve insanları dosdoğru yola hidayet edecek, bir veya birkaç nebi göndermesidir. Ancak, Hz. Muhammet son peygamber olduğundan artık peygamber gelmeyecektir. Bu durumda dini koruyacak ve insanları doğru yola hidayet edecek olanlar İmamlar’dır.

¹¹⁰ Yunus/91

¹¹¹ Yunus/92

Ehl-i Sünnet kardeşlerin, en itibar ettikleri hadis kaynağı olan Buhari'nin Sihahında Cabir Bin Sümerre 'den şöyle bir hadis nakledilmektedir: **“Resulullah(s) şöyle dedi: “Bu iş (yani inanların ve müslümanlığın yüceliği, insanlığın düzgün bir halde bulunuşu) sürer, gider ve On İki kişi onlara halife olur; işlerini düzene sokar; hepsi de Kureyşten'dir.”**¹¹² Ayrıca On İki İmamın geleceğini müjdeleyen bir çok hadis Müslim, Tirmizi, Ebu Davut ve Ahmet Bin Hambel gibi Sünnilerin önde gelen alimleri tarafından da nakledilmiştir. Yine Sünnilerin diğer kaynaklarında, Hz. Muhammet'in On İki İmamın isimlerini teker-teker müjdelediği hadisler nakledilmiştir.¹¹³

On İki İmamlar sırası ile şunlardır.

1. Hz. İmam Ali
2. Hz. İmam Hasan
3. Hz. İmam Hüseyin
4. Hz. İmam Ali Zeynel Abidin
5. Hz. İmam Muhammed Bakır
6. Hz. İmam Cafer Sadık
7. Hz. İmam Musa Kazım
8. Hz. İmam Ali Rıza
9. Hz. İmam Muhammed Taki
10. Hz. İmam Ali Naki
11. Hz. İmam Hasan Askeri
12. Hz. İmam Muhammed Mehdi

Üstadımız Pir Sultan Abdal bir şiirinde şöyle demektedir:

¹¹² Sahih-i Buhari, 2/204

¹¹³ El- Müracaat, s. 72

“On İki İmamın bizdedir nuru
 Şah-ı Velayetin bizdedir sırrı
 Açıktır aynamız, gönlümüz duru
 Sedefli mercanlı gönüllerimiz.”¹¹⁴

4.2.4. Ahiret İnancı

Alevilik, insanların öldükten sonra dirileceğine ve dünya-da yaptıkları işlere göre cezalandırılacağına veya ödüllendirileceğine inanır. İnançlarımızdan birisini de bu teşkil etmektedir.

İnsanı Ahirete inanmayı sevk eden bazı sebepler vardır. Bunlardan birincisi, akli sebeplerdir. Buna göre, dünya hayatından sonra başka bir hayatın olmaması bu hayatı da anlamsız kılacaktır. Böylece iyi ve kötü kavramları ortadan kalkacak, herkes kendi çıkarı peşinden koşacak ve dünya günümüz kapitalist toplumunda olduğu gibi büyük bir kargaşanın eşiğine itilecektir. İşte bu hayatı anlamlı kılma ve dünyada adaletli bir düzen kurmada Ahirete inanmak önemli bir etkidir. Tarih boyunca bütün kavimlerin, kesintisiz bir şekilde Ahiret inancına sahip olması ise, her açıdan üzerinde durulması gereken önemli bir konudur.

İkinci olarak, fıtri sebeplerden bahsedelim. İnsan yaratılışı gereği bazı şeyleri sever, bazı şeyleri ise sevmez. İşte yok olmakta, insanın yaratılışı gereği sevemeyeceği bir duygudur. Eğer bir insan, yok olmayı sevdiğini söylüyorsa ya bunalımdadır. Yada aptal. Zaten bu inancın tarih boyunca bütün kavimlerde görülmesi, insanın

¹¹⁴ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s. 172

yaradılışından (fıtratından) kaynaklandığını göstermektedir.

Bilim açısından ise, telepati, hipnotizma, rüya, ruhlarla ilişki gibi hadiseler ruhun pozitif ispatları, dolayısıyla Ahiretin habercileridir.

Pir Sultan Abdal, güzel bir şiirinde şöyle demektedir:

“Pir Sultanım dünya fanidir fani
İnsana verdiler emanet canı
Dünyadan ahrete uludur yolu
Bundan gayrı yol yok, dönesin geri”¹¹⁵

4.2.5. Adalet İnancı

Aleviliğin inanç esaslarının sonuncusu ise adalet inancıdır. Adalet inancı iki yönlüdür; ilahi adalet ve toplumsal adalet...

İlahi adalete göre, Allah mutlak manada adildir; hiç kimseye zulüm etmez. İnsanların başına gelen kötü olaylar, ancak insanların kendi elleriyle kazandıklarıdır. Allah hiçbir şeyi adaletsizce ve boşu boşuna yaratmamıştır. Hiç kimseye kazandığından azını vermez. İtaat edenleri ödüllendirir, isyan edenleri cezalandırır.

Allah Teala, Kurân-ı Kerim 'de şöyle buyurmak-tadır:

*“Allah zerre kadar dahi zulüm etmez.”*¹¹⁶

¹¹⁵ Cahit ÖZTELLİ, 1989, Pir Sultan Abdal, Özgür Yayın-Dağıtım, s. 245

¹¹⁶ Nisa/40

Adalet en basit anlamı ile, her şeyi yerli yerine koymaktır. Doğada ve toplumda her şeyin yerli yerinde olması... Doğada, her şeyin bir düzen, bağlantı ve denge içerisinde olması adaletin doğadaki yansımasıdır. Toplumda ise, adaleti tesis etmek, Allah'ın kanunlarını uygulamakla insana düşer. İnsan kendi iradesini kullanarak, sömürsüz ve zulümsüz, mutlu bir dünyayı tesis eder.

4.3. Aleviliğin İbadet Esasları

Aleviliğin inanç esaslarından sonra, şimdi de Aleviliğin ibadet esasları etrafında konuşalım. Alevi teori ne kadar önemli ise, Alevi pratikte en azından o kadar önemlidir. Çünkü pratiğe dökülmeyen bir teori, boş boğazlıktan ve gevezelikten başka bir şey değildir. Üstelik, pratiğe dökülmeyen teorik bilgiler insanın zihninden çok çabuk silinmektedir. Nitekim İmam Cafer-i Sadık bir keresinde şöyle buyurmuşlardır:

*“ Bilgi, amel ile birlikte olmalıdır. Gerçek bilginin alameti ameldir. Bilgi insanı amele çağırır. İnsan bu çağrıya olumlu cevap verirse bilgi onda kalır; yoksa ondan ayrılıp gider.”*¹¹⁷

Şimdi biraz da, Aleviliğin pratiği hakkında konuşalım.

4.3.1. Namaz

¹¹⁷ Usul-i Kafi, 1/22

Alevilik, beş vakit namazın ilahi bir emir olduğunu, On İki İmamların hepsinin namaz kıldığını ve bundan dolayı Alevi olan herkesin, beş vakit namaz kılması gerektiğini söyler.

Allah Teala Kurân-ı Kerim 'de şöyle buyurmak-tadır:

“Namaz belirli vakitlerde olmak üzere müminlere farz kılınmıştır.”¹¹⁸

Üstadımız, Pir Sultan Abdal, güzel bir şiirinde Hz. Muhammet ve Hz.Ali'nin namaz kıldığını şu mısralarla anlatır:

“Kanı bizden evvel gelen
Beş vaktini tamam kılan
On parmağı pınar olan
El Muhammed Ali'nindir.”¹¹⁹

Asıl adı Mustafa olup, 19.yy.'da yaşamış olan Alevi şairlerinden Deliktaşlı Ruhsati, her Alevinin namaz kılmasını gerektiğini şu mısralarla dile getirir:

“İnşaalallah eylemez imana muhtaç
Eğer bir kişide irfan oldukça.
Beş vaktine devam edip kış ve yaz
Dilinde zikr ile Kurân oldukça.”¹²⁰

4.3.2.Oruç

¹¹⁸ Nisa/105

¹¹⁹ SAMANCIGİL, aynı eser, s. 154

¹²⁰ SAMANCIGİL, aynı eser, s. 150

Aleviliğin ikinci ibadet esası Ramazan ayında farz olan otuz gün orucu tutmaktır. Bu ayda her Alevi oruç tutmakla yükümlüdür. İnsanlar bu ayda oruç tutmak sureti ile kendi içinde bulunan kötü eğilimleri törpülerler ve Allah'a yakınlaşırlar.

Dertli bir şiirinde şöyle demektedir:

“Sanma sofi¹²¹ bizim ruzemiz¹²² yoktur
Ramazan-ı¹²³ aşkın siyamımız¹²⁴ biz.
Söyletme derunde¹²⁵ derdimiz çoktur
Derte noksan değil tamamımız biz.”¹²⁶

4.3.3. Hacc

Alevi inancına göre, şartlar yerine geldiğinde her Alevinin Hacc'a gidip, Kâbe'yi tavaf etmesi farzdır. Hacc, Allah'ın evini ziyaret etmek, emredilen amelleri yerine getirmek ve Allah'a olan ahdimizi tazelemektir.

Pir Sultan Abdal bir şiirinde şöyle demektedir:

“Kâbe'nin yapısı bina yapısı
İman etse asilerin hepisi
Beş vakit okunur ayet el kürsi
Ya Muhammed sana imdada geldim.”¹²⁷

¹²¹ Sofi: Tasavvuf felsefesine bağlı olan kimse.

¹²² Ruze: Oruç

¹²³ Ramazan: Kuran'da Müslümanların oruç tutmakla yükümlü oldukları ay.

¹²⁴ Siyam: Oruç

¹²⁵ Derunde: Derinde

¹²⁶ SAMANCIGİL, aynı eser, s. 56

¹²⁷ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s.278

4.3..Tevella

Tevella Aleviliğın ibadet esasları arasında yer alır. Genel anlamı *“Allah için sevmek”* olan kavram, özele indirgendiğinde, *“Ehl-i Beyt-i sevmek”* anlamını karşılar. Ayrıca Allah istediğı için Ehl-i Beyt’i seven herkesi, sevmeyi de kapsamaktadır.

Allah Teala,Kurân-ı Kerim ’de şöyle buyurur:

*“De ki: Ben sizden risaletime karşılık akrabalarımaya sevgiden başka bir şey istemiyorum.”*¹²⁸

4.3.5.Teberra:

Teberra, anlam itibari ile Tevella ’nın tam tersidir. Allah’ı ve Ehl-i Beyt’i sevmeyenleri, sevmemektir. Tevella ve Teberra esasları ile insanlar Allah’a gerçek manada teslim olacak, Allah’tan başka otorite tanımayacak ve kelimenin tam anlamı ile özgürleşecektir.

Erzurumlu Ceyhuni şöyle demektedir:

“Rah-ı¹²⁹ hakikate dil oldu bende
Biz sırrı illanın¹³⁰ tevellasıyız
Merdolan namerde olmaz şermende¹³¹
Biz onların evvel teberrasıyız.”¹³²

¹²⁸ Şura/23

¹²⁹ Rah: Yol

¹³⁰ İlla:Mutlaka, hangi şartla olursa olsun

¹³¹ Şermende: Utangaç, mahçup

¹³² SAMANCIGİL, aynı eser, s.52

4.3.6. İyiliği Emretmek:

Aleviliğin ibadet esaslarından birisi olan iyiliği emretmenin arka planında, sağlıklı bir toplum oluşturmak yatar. Gerek bireysel anlamda ve gerekse de toplumsal anlamda iyiliği emretmekte kullanılan yol, delil getirme ve nasihat verme şeklinde olmalıdır. Bu metodu Pir Sultan Abdal, bir şiirinde şöyle kullanmaktadır:

“Pir Sultanım Haydar heman
Dağları bürüdü duman
İşte İncil işte Kur’ân
Seçebilirsen gel beri.”¹³³

4.3.7. Kötülükten Sakındırmak

Oluşan sağlıklı bir toplumun bozulmaması ve kokuşmaması için, insanları kötülükten sakındırtmak gerekir.

Nitekim Allah Teala Kur’ân-ı Kerim’de şöyle buyurmaktadır:

*“Sizden iyiliği emreden, (...), kötülükten alıkoyan bir topluluk olsun.”*¹³⁴

4.3.8. Zekat

Aleviliğin ibadet esaslarından birisi de zengin bir Alevi-nin belli bir kısım malını, fakir olan bir Alevi’ye vermesi şeklinde gerçekleşen zekat

¹³³ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s.106

¹³⁴ Al-i İmran/104

ibadetidir. Zekat, zenginin bir lütfü değil, fakirin hakkıdır.

Allah Teala Kur'ân-ı Kerim 'de şöyle buyurmak-tadır:

“Namazı kılın, zekatı verin, önceden kendiniz için yaptığınız her iyi Allah’ın katında bulacaksınız.”¹³⁵

4.3.9.Humus

Humus, her Alevi'nin yıllık kazancının beşte birini Ehl-i Beyt'e ve onların varisleri olan adil fakihlere vermeleridir.

Allah Teala Kur'ân-ı Kerim 'de şöyle buyurmakta-dır:

“Ganimet olarak aldığınız herhangi bir şeyin beşte biri Allah’a, Resulüne, onun akrabalarına yetimlere, yoksullara ve yolculara aittir.”¹³⁶

4.3.10.Cihat

Alevilerin onurunu ve şerefini korumak için cihat, yani savaşmak, bütün Alevilere farzdır. Şartlar yerine geldiğinde her Alevi savaşmakla yükümlüdür. Cihat, saldırı değil, savunmave misillemedir.

Pir Sultan bir şiirinde şöyle buyurmaktadır:

¹³⁵ Bakara/140

¹³⁶ Enfal/41

“Gelin canlar bir olalım
Münkire¹³⁷ kılınç çalalım
Huseynin kanın alalım
Tevekkeltü tealallah.”¹³⁸

Selam, Aliye@ tabi olanlarıdır!

5. ALEVİLİK’TE OKULLAR

5.1. Giriş

Alevilik, insanı eğitmeyi ve insanda olumlu yöndeki davranış değişikliklerini meydana getirmeyi amaçlar. Alevilik adlı insan fabrikasının giriş kapısından iki el, iki ayak, bir baş, bir gövde ve diğer uzuvlarından meydana gelen biyolojik hammadde, bu mezkur fabrikanın çıkış kapısından insan olarak veya kelimenin tam anlamıyla “adam” olarak çıkar. Çünkü bu fabrikada insanın doğuştan getirdiği iyilik yapmaya yönelik eğilimler yüceltilmiş; kötülüğe yönelik eğilimleri ise törpülenmiştir. Yani bu biyolojik yaratık, Alevi Okulunda eğitilmek sureti ile insan olmuştur.

¹³⁷ Münkir: İnkâr eden.

¹³⁸ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s.78

Bunu bizden daha iyi bilen ve bu bilgiyi kendi bünyesinde yerleştirecek, bir davranış biçimi haline getiren atalarımız, yaratılıştaki farklı fakat eşit eğilimlere sahip olan bu biyolojik yaratığı eğitmek amacıyla, genelde dün-ya ölçüsünde ve özelde ise Anadolu ve çevresinin değişik yerlerinde tekkeler ve medreseler açmışlardır. Bu tekke ve medreselerin en önemli iki fonksiyonu vardır: Birincisi insan eğitmek; ikincisi ise zalim otoriteye karşı başlatılan başkaldırıları yönetmek...

Bu tür çabaların bir sonucu olarak Anadolu'da iki tane okul, halk üzerinde etkin rol oynamıştır:

1-Hacı Bektaş-ı Veli Okulu

2-Şah İsmail Hatayi Okulu

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde görülen ve halkı zalim otoriteye karşı örgütleyen diğer küçük tekke ve medreseler ise bu iki büyük okulun şubeleri olarak açılmıştır. Şimdi bu iki okul hakkında ayrıntılı biçimde konuşalım.

5.2. Hacı Bektaş-ı Veli Okulu

Hacı Bektaş-ı Veli bilgiyi, ibadeti ve kılıcı kendi kişiliğinden birleştirmiş devrimciliğini olgunlaştırmış bir Alevi âlimidir. Zamanla Hünkâr, Baba İlyas hareketine katılmış ¹³⁹ yenilgiye uğrayan hareketin ardından, dağılan kitleleri yeniden örgütlemek

¹³⁹ Hacı Bektaş-ı Veli' nin Babai Devrim Hareketi' ne katılıp-katılmadığı noktasında ki tartışmalar neredeyse bitmiş gibidir. Araştırmacılar belirttiğimiz görüşte mutabık kalmıştır. Belirttiğimiz görüşü destekleyen bir örnek için bkz.:

Nejat BİRDOĞAN, aynı eser, s. 77

amacıyla Sulucakarahöyük'te – şimdiki Hacı Bektaş' da – kendi tekkesini açmıştır. Gerçekten de Baba İlyas'ın kıyamından sonra, etraf toz – duman olmuş, Moğol İstilasası da ortalığı iyice karıştırmıştır. İşte böylece dağınık, insanların başsız olduğu bir dönemde Hünkar, Ehl-i Beyt dostlarını kendi tekkesi etrafında toplamış ve onları eğiterek, yeniden örgütlemiştir. Hayatı boyunca birçok öğrenci yetiştiren Hünkar, bunları Anadolu'nun ve çevresinin değişik yerlerine yayarak, bu tekkeler (okullar) etrafında Ehl-i Beyt dostlarını yeniden toparlamıştır. Bu suretle, sonraki dönemlerde meydana gelecek olan Alevi Başkaldırıları'na ortam hazırlamıştır.

Burada Hacı Bektaş-ı Veli hakkında konuşuyorken, Hünkar'a yapılan bir eleştiriyi cevaplamak yerinde olacaktır. Bundan yaklaşık dört yıl önce güya Alevilik adına çıkan Kervan adındaki bir dergide Emekçi adlı bir şarkıcının, yaptığı bir konuşmada Hacı Bektaş-ı Veli'ye “korkak” dediğini okumuştum. Sebebi ise mezkur şarkıcıya göre, Hacı Bektaş-ı Veli'nin Baba İlyas Hareketinden sonra bir daha başkaldırmaması ve eceli ile ölmesi imiş (!).

Birinci olarak, eğer Hünkar, hiç ortalığa çıkmayıp, Baba İlyas'ın yenilgiye uğramasından sonra izini kaybet-tirse idi, belki bu şarkıcının dediği doğru olabilirdi. Ancak Hazret-i Pir, hiçbir zaman ömrünü saklanarak geçirmemiş, aksine yeniden mücadele meydanlarına koşarak Ehl-i Beyt dostlarını örgütleme işine koyulmuştur. Çünkü o zamanda yapılması gereken, bundan başka bir şey değildi. Bildiğiniz üzere, başkaldırının koşulları vardır. Eğer koşullar yerine gelmeden başkaldırı yapılırsa, hiç şüphesiz bu başkaldırı yenilgi ile sonuçlanır. Koşullar yerine

geldiğinde yapılan başkaldırının zaferle sonuçlan-ma ihtimali ise, her zaman daha yüksektir.

Aslında konuyu baştan almalı bu şarkıcıyı hataya düşüren noktayı açıklayarak, sorunu çözmeliyiz. Bizce, bu şarkıcıyı ve bu şarkıcı gibi bir gurup insanı hataya düşüren nokta, bunların Marksist devrimcilik ile Alevi devrimciliği arasındaki farkı görmemelerinden kaynaklanmaktadır. Marksist devrimcilik Karl MARKS ve Friedrich ENGELS ‘in metinlerinde de olduğu üzere, metaya endeksli bir devrimciliktir. Marx ve Engels bir kitaplarında devrimci olan tek sınıfın proletaryaya olduğunu söylemişlerdir. Köylülerin, orta sınıfların, esnafın ve tüccarların ise kaypak olduğunu ve her an proletaryaya ihanet edebileceklerini belirttikten sonra, kazaran bu sınıfların devrimci olmasını ise kendi ellerindeki malları kaybetmekten kaynaklandığına bağlamışlardır. Proletaryayı devrimci yapan etken ise “zincirlerinden başka kaybedecek bir şeyleri olmaması”dır.¹⁴⁰

Bu iki arkadaşın yazdıklarından anlaşılıyor ki, Marksist devrimcilik metaya endeksli bir devrimcilik olup, bu itibarla, insani bir vasıf taşımamaktadır. Evet, Marksist devrimcilik, kısır ve yalancı bir devrimciliktir.

Halbuki Alevi devrimciliğin olgun, dengeli ve kelimenin tam anlamıyla “insani” bir devrimciliktir. Çünkü Alevilik kendi bağlularını sadece insani vasıflar için başkaldırmaya teşvik eder. Sadece mideye endekslemez kendi devrimciliğini. Ayrıca bazı Marksistler, hayvani bir bakış açısıyla içlerinde bulunduğu durumu değerlendirirken, Aleviler her şeyi

¹⁴⁰ Karl MARKS-Friedrich ENGELS, 1993, Komünist Partisi Manifestosu, Çev.: Ahmet SARI, Yorum Yay., s. 54

geniş ölçekte değerlendirir. Pirince gideyim derken evdeki bulgurdan olmaz. İşte bu şarkıcı bunları anlamadığı için, böyle hatalara düşüyor. Çünkü Aleviliği temel orijinleri ile tanımıyor.

İkinci olarak, Hacı Bektaş-ı Veli'nin eceliyle ölmesi bunun korkak olduğunu göstermez. Elbette savaş meydanlarında şehit olması, eceli ile ölmesinden daha iyidir; ama eceliyle ölmesi onun korkak olduğuna delil olamaz. Çünkü daha öncede anlattığımız gibi Alevi, içinde bulunduğu durumu geniş ölçekte değerlendirir. Ortaya zamanlı zamansız atılıp ucuz kahramanlık yaparak, ölüme koşmanın şahadet değil, enayilik olduğunu bilir. Bu, kişinin kendisini ateşe atmasından başka bir şey değildir.

Konuyu fazla dağıtmayalım ve şarkıcıya olan cevabımızı burada bitirerek konuya kaldığımız yerden devam edelim.

Hacı Bektaş-ı Veli çalışmalarına devam ettiği bir sırada, Hakk'a yürüdü. Bundan sonra okulun başına, sırasıyla Seyyid Ali Sultan, Onun oğlu Resul Bali ve yine Seyyid Ali Sultan 'ın öteki oğlu Mürsel Bali geçti. Mürsel Bali 'nin Hakk 'a yürümesinden sonra Osmanlı Sultanı II. Beyazıt 'in çabalarıyla bir Sırp devşirmesi olan Balım sultan okulun başına geçti Hacı Bektaş-ı Veli 'nin öğretilerinde tahrifler meydana getirerek **“mücerretlik”** gibi bir dizi hurafeyi okulun eğitim müfredatına katmış ve kendi döneminde bunu uygulamıştır. Ancak Balım Sultan 'dan sonra okulun başına geçen Kalender Çelebi bu hurafeleri büyük çapta kaldırmıştır.

Kalender Çelebi kendi deyimi ile **“İslamı ve Hilafeti yüceltmek için”** ¹⁴¹ kıyam etti ve savaş

¹⁴¹ Bekir YAKIŞTIRAN, 1995, Türkiye Tarihinde Müslüman Halk Hareketleri, Kevser Yay., s. 215

meydanlarında şehadet mertebesine yükseldi. Kalender Çelebinin şehit edilmesinden sonra, okul yirmi – yirmibeş yıllık bir süre başsız kaldı. Sonraki yıllarda Osmanlı İmparatorluğu **“Balım Sultan ’a mürid olmakla şöhret bulan”** Sersem Ali Babayı¹⁴² tekkenin başına geçti. Bundan sonra Hacı Bektaş Tekkesi, **“Bektaşî Tarikatı”** olarak değiştirildi ve Osmanlı’ya bağlandı.

Buna, yer yer tepkiler gelmeye başlamıştı. Nitekim Üstadımız, Pir Sultan Abdal’ın şu şiiri buna güzel bir örnektir.

“Hacı Bektaş oğlun günahkâr gördüm
Aradım isyanım özümde buldum”¹⁴³

Yani Hacı Bektaş’ın oğulları veya Onun yolunu sürdürdüğünü iddia edenler, tekkeyi bir tarikata dönüştürerek, yolumuzda olmayan inançları yola katarak, Hacı Bektaş’ın mirasına sahip çıkmayarak ve tekkeyi Osmanlı ’ya yani zalim otoriteye bağliyerek büyük bir günah işlediler. Ama oraya gerektiği gibi sahip çıkmayarak asıl suçtu biz işledik.

Sersem Ali Baba’nın başa gelmesi ile yeniden başlayan bu bozulma süreci Cumhuriyet’ in ilanına kadar devam etti. Bu süreç içerisinde, Balım Sultan’ın başlattığı bu hurafe inançlar, yeniden uygulamaya koyuldu. Sünni Fıkhi yaygınlaştırılmaya çalışıldı. Tarikat Masonların ve bunlar gibi bir dizi batıl inançlara sahip insanların yatağı oldu. Öyle ki her şey karıştı ve karmakarışık bir yapı ortaya çıktı.

5.3. Şah İsmail Hatayi Okulu

¹⁴² SAMANCIGİL, aynı eser, s. 154

¹⁴³ ÖZKIRIMLI, aynı eser, s. 162

Şah İsmail Hatayi Okulu, bir yandan Hoca Ali, Seyyid İbrahim, Şeyh Cüneyt, Şeyh Haydar ve nihayet kendisinin başına geçtiği Safevi Tekkesi ile, diğer taraftan kendisinden 250 – 300 yıl önce kurulan Hacı Bektaşî Veli Tekkesi gibi iki büyük tekkenin mirası üzerine kuruldu.

Nitekim Şah İsmail, Hacı Bektaş-ı Veli'ye bağlılığını ve Onun mirası üzerine hareket ettiğini şu mısralarla anlatmaktadır:

“Hatayi bîçare¹⁴⁴ kuldur şahına
Hünkar Hacı Bektaş nazargahına¹⁴⁵
Deli gönül hak¹⁴⁶ ile düş dergahına¹⁴⁷
Er olayım dersen er ile görüş”¹⁴⁸

Bir başka yerde, örgütlenmenin, yani davetin tamamlanıp sıranın kıyama, yani devlet aşamasına geldiğini şöyle anlatıyor:

“Tuttuğumuz bir gerçeğin elidir.
Gittiğimiz imamların¹⁴⁹ yoludur.
Ser¹⁵⁰ çeşmemiz Hacı Bektaş Velidir.
Mihman¹⁵¹ canlar bize sefa geldiniz.”¹⁵²

¹⁴⁴ Biçare: Çaresiz

¹⁴⁵ Nazargah: Bakılan, bakımlı güzel yer.

¹⁴⁶ Hak: Gerçek ve doğru olan şey.

¹⁴⁷ Dergah: Bir tarikata mensup dervişlerin tarikat adap ve erkanını öğrendikleri ve ibadet ettikleri yer.

¹⁴⁸ YÜRÜKOĞLU, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır, s. 236

¹⁴⁹ İmamlar: On iki İmam

¹⁵⁰ Ser: Baş

¹⁵¹ Mihman: Misafir, konuk.

¹⁵² YÜRÜKOĞLU, Okunacak En Büyük Kitap İnsandır, s. 236

Şah İsmail Hatayı kısa süren bir saklanış döneminden sonra, on beş yaşında, On İki İmam adında hutbe okutarak ve para bastırarak Safevi devletini kurduğunu ilan etti. İran, Azerbaycan, Afganistan, Pakistan gibi ülkelerin bulunduğu coğrafyada yoğun bir Şiileştirme/Alevileştirme politikasına girişti. Kerbela ve Necef'ten alimler getirerek, burada Şii/Alevi medreselerinin kurulmasında kolaylık sağladı bu gün dahi bu medreseler İran gibi bazı ülkelerde bulunmaktadır.

Safevi Devleti kurulduktan sonra, bu okula bağlı olan insanlarda, büyük bir hareketlilik başladı. Nur Ali Halife, Sivas, Tokat ve Amasya 'da, Şah Kulu Sultan Teke ve Burdur yöresinde başkaldırdılar. Ancak bu iki komutan kısa sürede yenildiler. Bundan sonra Sulkun Hoca ile Şah Kulu Sultan'ın halifesi Baba Zunun Samsun ile Adana arasında kalan geniş coğrafyada – yani kuzey ve güney Anadolu oluyor – kıyam ettiler. Bu komutanlar Osmanlı ordularını birkaç kez yendikten sora, Hacı Bektaş Tekkesi'nin ünlü siması Kalender Çelebi Hacı Bektaş-ı Veli Okulu, merkez olmak üzere, Kırşehir ve Ankara civarlarında ayaklandı. Bu olaylar üzerinde Osmanlı İmparatoru Süleyman Macaristan Seferi'ni yarıda keserek geriye döndü ve başkaldırılar çeşitli yollarla bastırıldı.

Ancak, iç ayaklanmaların ardı arkası gelmiyordu. Nitekim Bozoklu Celal'in başlattığı ve geniş bir zaman dilimine yayılan Celali ayaklanmaları, Osmanlı'nın başını bir hayli ağrıtmıştır. Bundan sonra Pir Sultan Abdal gibi bazı insanlar Osmanlı'nın bozuk düzenine karşı başkaldırmışlardır. Ancak bunların hepsi, çeşitli hilelerle bastırılmıştır.

İran'da Safeviler'in yönetimden uzaklaştırılmalarıyla Sünni bir hanedan başa geldi.

Bu hadiseden sonra Anadolu'da ki Kızılbaşların İran'da ki, Irak'da ki ve diğer ülkelerdeki Ehl-i Beyt Dostlarıyla (Şiilerle) bağları koptu ve Anadolu da ki Şiiler (Kızılbaşlar) adeta hapis edildi. İran'daki Şiilerin kendi kabuklarına çekilmeleri ise bu işe bir açıdan destek oldu. Günümüzü ise hepimiz biliyoruz

Pir Sultan Abdal, güzel bir şiirinde şöyle demektedir :

“Gelin canlar bir olalım
Münkire kılınc alalım
Hüseynin kanın alalım
Tevvekkeltü tealallah”¹⁵³

Yani canlar, insanlar, gelin Ehl-i Beyt Mektebi'nde birleşelim. Münkirlere (yani İslam'ı inkar edenlere), zalimlere kılınc çalarak Hüseynin kanını alalım. En azından kendi sorumluluklarımızı yerine getirmeye çabalayalım. Sonucu ise şanı yüce olan Allah'a tevekkül edelim. Çünkü işler Ona döner ve sonuç Ona aittir.

¹⁵³ GÖLPINARLI-BORATAV, aynı eser, s. 78

MATERYALLER

Not: Sadece dipnotlarda ki kaynaklardan hazırlanmıştır.

1. Temel Kaynaklar

Kur'ân-ı Kerim

Hz. İmam Ali (a), Nehc'ul Belağa

2. Makaleler

Baki ÖZ (1995); "Kızılbaşlık", Cem Dergisi, Yıl:4, Sayı:6

Lütfi KALELİ (1993): "Aleviliği Kültür Saymayan Kültürsüzdür." Pir Sultan Abdal Dergisi, Yıl:1, Sayı:2

Muhsin AĞABOZORG (1993); "İçtihadın Sınırlandırılış Tarihi", Ehl-i Beyt Mesajı Dergisi, Yıl:1, Sayı:2

3. Kitaplar

A.

Abdulgazi GÖLPINALI (1969); 100 Soruda Tasavvuf, Gerçek Yayınevi.

Abdulgazi GÖLPINALI (1979); Tarih Boyunca İslam Mezhepleri ve Şiiilik, Der Yay..

Abdulgazi GÖLPINALI (1993); Müminlerin Emiri Hz. Ali, Der Yay.

Abdulgazi GÖLPINALI – Pertev Naili BORATAV(1991); Pir Sultan Abdal, Der Yay.

Abdulkadir SEZGİN(1992); Hacı Bektaşî Veli ve Bektaşilik, Sezgin Neşriyat.

Abdurrahman GÜZEL (1984); Kaygusuz Abdal Bibliyografyası, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

Adil GÜLVAHAPOĞLU (1987); Hacı Bektaşî Veli (Laik –Ulusal Kültür), Yorum Yay.

Ali SÜMER (1970); Hacı Bektaş-ı Veli.

Aşık Ali METİN (1992); Pençe-i Ali Aba.

Atilla ÖZKIRIMLI (1993); Alevilik – Bektaşilik; Toplumsal Bir Başkaldırın İdeolojisi,Cem Yay.

Ayetullah ŞİRAZİ(1993); Ehl-i Beyt Mektebinde Temel İnançlar, Aşura Yay.

B.

Baki ÖZ(1995);Aleviliğin Tarihsel Konumu, Der Yay.

Baki ÖZ(1996); Alevilik Nedir?, Der Yay.

Battal PEHLİVAN (1992) ; Anadolu’da Alevilik, Alev Yay.

Bekir YAKIŞTIRAN (1993) ; Türkiye Tarihinde Müslüman Halk Hareketleri, Kevser Yay.

Besim ATALAY (1991); Bektaşilik ve Edebiyatı, Ant Yay.

C.

Cafer SUBHANI(1996); Hz. Ali'ye Neler Yaptılar, Evrensel Yay.

Cahit ÖZTELLİ(1987); Pir Sultan Abdal,Özgür Yayın Dağıtım.

Cemal BARDAKÇI(tarihsiz); Alevilik – Ahilik - Bektaşilik.

Cemal ŞENER(1993); Alevilik Olayı, Ant Yay.

Cemşid BENDER(1991); Kürt Uygarlığında Alevilik, Kaynak Yay.

E – F

Ethem Ruhi FIĞLALI(1991); Türkiye'de Alevilik ve Bektaşilik, Selçuk Yay.

Friedrich ENGELS(1992); Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni,Sol Yay.

Fuat BOZKURT(1990); Aleviliğin Toplumsal Boyutları, Yön Yay.

H – İ.

Harun YAHYA(1992); Yahudilik ve Masonluk, Sezgin Neşriyat.

Hüsniye(tarihsiz); Ayyıldız Yay.

İmam Cafer Buyruğu(tarihsiz); Ayyıldız Yay.

K.

Karl MARKS – Friedrich ENGELS(1993); Komünist Partisi Manifestosu,

Yorum Yay.

Kemal SAMANCIGİL(1946); Alevi Şairleri Antolojisi,Gün Basımevi.

M.

Muhammed Hüseyin TABATABAİ(1989); İslam'da Kur'an, Bir Yay.

Muhammed TİCANİ es- SEMAVİ(1993); ... Ve Hidayete Erdim, Can Yay.

M. Teyfik OYTAM (1970) ; Bektaşiliğin İçyüzü;Dibi-Köşesi- Yüzü ve Astarı Nedir?,İstanbul Maarif Kütüphanesi.

N.

Nejat BİRDOĞAN(1994); Anadolu'nun Gizli Kültürü: ALEVİLİK, Berfin Yay.

Nejat BİRDOĞAN(1994); Çelebi Cemalettin Efendi'nin Savunması (Müdafaa), Berfin Yay.

Ö - P.

Ömer ULUÇAY(1993); Alevilik Budur.

Peter L. BERGER(1992); Dinin Sosyal Gerçekliği, İnsan Yay.

R.

Resul CAFERİYAN (1992) ; Masum İmamların Fikri ve Siyasi Hayatı, Kevser Yay.

Rıza YÜRÜKOĞLU(1992); Okunacak En Büyük Kitap İnsandır: Tarihte ve Günümüzde Alevilik, Alev Yay.

Rıza YÜRÜKOĞLU (1993) ; Değirmenin Bendine; Arif Sağ'la Müzik, Siyaset ve Alevilik Üzerine Sohbet, Alev Yay.

S – Ş.

Saadettin Nuzhet ERGUN(1970); On Yedinci Asırdan Beri Bektaşi – Alevi – Kızılbaş Şairleri ve Nefesleri, İstanbul Maarif Kütüphanesi.

Şemseddin KUTLU(1989); Dertli, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay.

T.

Türkiye Diyanet Vakfı Paneli(1995); Türkiye’de Alevilik ve Bektaşılık, Türkiye Diyanet Vakfı Yay.